

Lekfulla landskap

Utveckling av kommunala lekplatser - ur ett hållbarhetsperspektiv

Playful landscapes

Development of municipal playgrounds - from a sustainability perspective

Caroline Andersson

Självständigt arbete • 15 hp

Trädgårdsingenjör: design - kandidatprogram

Alnarp 2017

Lekfulla landskap

Utveckling av kommunala lekplatser – ur ett hållbarhetsperspektiv

Playful landscape: Development of municipal playgrounds - from a sustainability perspective

Caroline Andersson

Handledare: Märit Jansson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Fredrika Mårtensson, SLU, Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Kandidatarbete i trädgårdsdesign

Kurskod: EX0798

Program: Trädgårdsingenjör: design - kandidatprogram

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2017

Omslagsbild: Caroline Andersson

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Hållbar utveckling, Barnvänlighet, Lekplats, Lekmiljöer, Lekfullhet, Planeringsverktyg, Planering, Förvaltning, Falkenbergs kommun

FÖRORD

I egenskap av studentmedarbetare på Falkenbergs kommun fick jag - tillsammans med några kollegor - i uppdrag att arbeta fram, samt bistå, en lekplatsplan för Falkenbergs kommun hösten 2016. I samband med seminariet *Plats för lek – svenska lekplatser förr och nu* började ett frö gro att kombinera arbetet kring en lekplatsplan med ett examensarbete. Kontakt togs med Märit Jansson, SLU, och saken var klar. Ett examensarbete som undersökte vad hållbarhet innebar i samband med en lekplatsutveckling. En spännande - och inte alltid helt lätt resa - påbörjades!

Ett varmt tack till min fantastiska handledare, Märit Jansson, som med sin briljanta skärpa har väglett mig genom detta arbete – alltid lika uppmuntrande och med ett stort tålamod. Jag vill även tacka Maria Lundberg på Falkenbergs kommun som gav mig möjligheten att få en inblick i arbetet kring en lekplatsplan, lät mig följa med på seminariet i Alnarp samt möjliggjorde ett studiebesök i Varberg. Utan er båda hade det inte blivit något arbete – heja er! Fast mest vill jag nog tacka min fina familj för allt stöd, tålamod och uppmuntran. TACK!

Falkenberg, augusti 2017

Caroline Andersson

SAMMANFATTNING

Syftet med detta arbete är att undersöka vad hållbarhet innebär när det gäller utveckling av lekplatser i kommunal regi. För att försöka uppnå syftet utgår undersökningen ifrån tre olika nivåer som på varierande sätt kan tänkas beröra och påverka en kommunal lekplatsutveckling –

Lekplatsens egenskaper, Geografisk kontext samt Kommunala strategier. Då helheten är viktig, är förhoppningen att indelningen av lekplatsens olika nivåer gör att den behålls. Undersökningen ligger sedan till grund för ett framtaget planeringsverktyg som kan användas som stöd i samband med en hållbar kommunal lekplatsutveckling.

Genom främst litteraturstudier undersöks vilka *kvaliteter* som är utmärkande för hållbara lekmiljöer utomhus, vilka *faktorer* som behöver synliggöras i den geografiska kontexten för att en kommun ska kunna tillgodose vardagsnära lekmiljöer samt vilka *strategier* en kommun kan tänkas ha i samband med en hållbar lekplatsutveckling. De kvaliteter som enligt studierna är utmärkande för hållbara lekmiljöer utomhus är *Platsens kvaliteter och påverkbarhet* (varierad topografi, lekbar vegetation och löst material), *Inkludering* (lekredskap och deras integration i landskapet, tillgänglighet och mötesplats), *Möjlighet till omvärldsförståelse* (tid och förändring, ekosystemtjänster och naturliga material) samt *Karaktär* (rymlighet, rumslighet och variation). Faktorer som behöver synliggöras i den geografiska kontexten för att en kommun ska kunna tillgodose vardagsnära lekmiljöer enligt studierna är *Platsspecifika egenskaper* (tillgång och närhet, placering och omgivning samt barns möjlighet till egna platser). Strategier som en kommun kan tänkas ha i samband med en hållbar lekplatsutveckling är *Barnvänlighet* (barnperspektiv, barns perspektiv och delaktighet) samt *Metoder* (samarbete, ansvar och rutiner).

I arbetet utformas ett planeringsverktyg som bygger på de kvaliteter, faktorer och strategier som är utmärkande för hållbara lekmiljöer utomhus. Enligt undersökningen bör lekplatser dock ses i ett större sammanhang istället för i enskilda enheter. Det framtagna planeringsverktyget kan därför, med fördel, användas som ett underlag för att säkra attraktiva lekmiljöer vid exploatering av nya bostadsområden samt vid inventering och utveckling av befintliga bostadsområden. Dessutom kan verktyget användas som ett stöd vid planering och utveckling av exempelvis sammankopplade lekstråk som förbinder lekplatser genom gång- och cykelvägar. Förhoppningsvis fångas då många av de kvaliteter, faktorer och strategier upp som kan förknippas med en hållbar lekplatsutveckling.

Planeringsverktyget för kommunala lekplatser är uppdelad i två delar - en teoretisk och en praktisk del - där den första delen består av det samlade resultatet från undersökningen och som används som mall vid själva inventeringen. Den andra, mer praktiska delen, innehåller en slags blankett för ifyllnad av resultatet från inventeringen. I arbetet testas verktyget på två stadsdelslekplatser i Varberg för att demonstrera hur planeringsverktyget fungerar.

I den avslutande delen av arbetet diskuteras bland annat hållbarhetsbegreppet kontra barnvänlighet och om en hållbar utveckling hade kunnat främjas genom barnvänliga åtgärder.

SUMMARY

The purpose of this work is to investigate what sustainability means when it comes to the development of municipal playgrounds. To try to achieve the aim, the study is based on three different levels that may inspire and influence a municipal playground development in various ways - Playground characteristics, Geographical context and Municipal strategies. As overall look is important, the hope is that the division of the playground's different levels will ensure this endures. The investigation forms the basis of a planning tool that can be used as support in connection with sustainable municipal playground development.

Principally through literature studies, we explore the qualities that are characteristic of sustainable outdoor play environments, the factors needed to be visualized in the geographical contexts that a municipality is able to accommodate everyday living environments and the strategies a municipality may consider in terms of sustainable playground development. The qualities that the studies point to as being characteristic of sustainable outdoor play environments, are the qualities and affectability of the playground (varied topography, vegetation that you can play in and loose material), Inclusion (play tools and their integration into the landscape, accessibility and meeting place), Ability to understand the world around (time and change, ecosystem services and natural materials) as well as character (latitude, spatiality and variation). Factors that need to be made visible in the geographic context for a municipality to be able to accommodate everyday living environments, according to the studies, are site-specific characteristics (accessibility and proximity, location and environment, as well as the opportunity for the children to have their own spaces). Strategies that a municipality may think in conjunction with a sustainable playground development are Child Friendliness (Children Perspective, the Child's Perspective and Participation), and Methods (Collaboration, Responsibilities and Routines).

The work uses a planning tool that has been specially designed based on the qualities, factors and strategies that characterize sustainable outdoor living environments. According to the survey, however, playgrounds should be seen in a broader context rather than as individual units. Therefore, the planning tool can be used as a basis for securing attractive living environments in the exploitation of new residential areas as well as in inventory and development of existing residential areas. In addition, the tool can be used as support in the planning and development of, for example, interconnected playground trails that link playgrounds through walking and cycling routes. Hopefully, many of the qualities, factors and strategies that can be associated with sustainable playground development are captured.

The planning tool for municipal playgrounds is divided into two parts - a theoretical and practical part - where the first part consists of the overall results of the survey and is used as a template for the inventory. The second, more practical part, contains a type of form for filling in the results from the inventory. In this work, the tool is tested at two district playgrounds in Varberg to demonstrate how the planning tool works.

In the final part of the work, the concept of sustainability versus child friendliness is discussed, and if sustainable development could have been promoted by introducing child-friendly measures.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD
SAMMANFATTNING
SUMMARY

1. INLEDNING

BAKGRUND	1
MÅL, SYFTE & FRÅGESTÄLLNINGAR	6
MÅLGRUPP & AVGRÄNSNINGAR	7
PERSPEKTIV PÅ ARBETE	7
BEGREPP	7
METOD OCH GENOMFÖRANDE	8

2. UNDERSÖKNING

LEKPLATSERNAS EGENSKAPER	13
Platsens kvaliteter & påverkbarhet	14
Inkludering	16
Möjlighet till omvärldsförståelse	20
Karakter	24
GEOGRAFISK KONTEXT	29
Platsspecifika egenskaper	30
KOMMUNALA STRATEGIER	36
Barnvänlighet	37
Metoder	40
SAMMANFATTNING AV UNDERSÖKNINGEN	43

3. PLANERINGSVERKTYG

FÖR HÅLLBAR KOMMUNAL LEKPLATSUTVECKLING	45
PLANERINGSVERKTYG - mall	47
PLANERINGSVERKTYG - blankett	49
TEST AV PLANERINGSVERKTYG	50

4. DISKUSSION

METODER OCH HÅLLBARHETSBEGRÄPP	54
UTVECKLING AV KOMMUNALA LEKPLATSER	55
SLUTSATSER	56
UTMANINGAR INFÖR FRAMTIDEN	56

KÄLLFÖRTECKNING

57

1. INLEDNING

BAKGRUND

Planering, design, förvaltning samt utveckling av lekplatser är idag en stor utmaning för många kommuner som saknar tydliga riktlinjer och rekommendationer gällande lekplatserns innehåll, storlek, placering et cetera. Samtidigt resulterade kommunala lekplatserns tidigare normbaserade påverkan i en standardisering av lekplatsutbudet vilket ledde till att många lekplatser blev likartade och påminde om varandra (Jansson, Bucht & Bodelius 2016). Bristen på variation medförde att barns intresse för upptäcktsfärder mellan olika lekplatser i sin närmiljö, var svalt (Jansson, Bucht & Bodelius 2016). I tomrummet efter normerna för närhet, storlek och innehåll, har arbetet kring lekplatser ofta dominerats av prefabricerad lekutrustning samt frågor kring säkerhet som har blivit det nya rättesnöret för många lekplatser, vilket kan ifrågasättas ur ett barnperspektiv (Jansson, Bucht & Bodelius 2016). Samtidigt har ett flertal kommuner utvecklat egna strategier i form av lekplatsprogram, lekplatsplaner eller liknande. Många kommuner väljer dessutom av kostnadsmässiga skäl att avveckla mindre lekplatser och istället satsa på några få större (Bodelius & Kylin 2014) som fungerar mer som utflyktsmål (Jansson, Bucht & Bodelius 2016). Flera varianter av checklistor, inventeringsverktyg eller liknande förekommer och som företrädesvis används vid utveckling av förskole- och skolgårdar. Dock har checklistor och andra verktyg ibland ifrågasatts då de många gånger har en avsaknad av kvalitativa värden samt en nödvändig helhetsbild (Kylin 2015), vilket återigen leder oss till det tidigare normbaserade - och ofta tråkiga - lekplatsutbudet.

Samhällsnyttan med lekplatser kan likväl vara stor då ökade satsningar på barns utemiljöer har visat sig ge goda resultat för barns hälsosamma utveckling (Jansson 2013) och där de vardagsnära lekmiljöerna betonas som särskilt viktiga (Mårtensson 2013b). Avståndet till lekplatsen samt att barnen själva har möjlighet att ta sig dit, är de faktorer som är mest betydande för barns val av lekplats (Bodelius & Kylin 2014). En positiv effekt av vardagsnära lekplatser är att barnen blir mer aktiva, får en bättre lokalkännedom samt att deras anknytning till den fysiska miljön närmast hemmet ökar (Bodelius & Kylin 2014). För en kommun kan det därför vara lönande att satsa på utveckling av lekplatser, lekstråk eller andra lekmiljöer och se dem som positiva möjligheter och genom dem bidra till samhällsutvecklingen ur flera aspekter. Flera pågående projekt visar att det finns ett behov och intresse av nya checklistor, inventeringsverktyg eller bedömningsmatriser och där *Digifys* samt *Play Park Evaluation Tool* är några exempel. Något som sällan beaktats är dock kommunala lekplatserns utveckling – ur ett hållbarhetsperspektiv. Det vore intressant att undersöka närmre för att försöka fånga upp många av de behov, utmaningar och möjligheter som kan förknippas med lekplatser. Utvecklingsarbetet kring kommunala lekplatser är komplext där många olika aspekter hänger samman och där arbetet många gånger handlar om att hantera just den komplexiteten. Här har planerare och förvaltare ett spännande och utmanande arbete framför sig som kräver ett helhetstänk, samarbete mellan olika förvaltningar och ett stort engagemang (Jansson 2015b).

Hur ska vi då göra för att försöka nå de olika hållbarhetsaspekterna i utvecklingsarbetet med ett kommunalt lekplatsutbud? Vilka kvaliteter är utmärkande för hållbara lekmiljöer utomhus? Hur kan vi genom ett hållbarhetstänk möjliggöra och tillgodose lekmiljöer utomhus strategiskt? Vad styr och påverkar utvecklingen av lekplatser i kommuner, och särskilt Falkenbergs kommun? För att försöka svara på frågorna har jag därför valt att dela in mitt arbete i tre olika nivåer och som berör - LEKPLATSENS EGENSKAPER, GEOGRAFISK KONTEXT samt KOMMUNALA STRATEGIER. Det här arbetet handlar följaktligen om lekplatser i kommunal regi och hur dessa kan utvecklas på ett hållbart sätt. Falkenbergs kommun, som arbetar med en lekplatsplan och behöver ta fram en strategi, används som exempel genom arbetet. Vid inventering och utveckling av lekplatser har Falkenberg, likt många andra kommuner, nästan enbart haft fokus på säkerhet och prefabricerade lekmoduler (se figur 1). Följden blir då att lekplatsernas många olika lekvärden och kvaliteter inte uppmärksammas, och därför riskerar att missas. Detta kan i sin tur leda till att barnens perspektiv, platsens kvaliteter och specifika egenskaper inte värnas och kan, om oturen är framme, försvinna till förmån för andra intressen. För att säkra barns platser för lek, deras kvaliteter och lekvärden kan det här arbetet förhoppningsvis utgöra starten för ett annat sätt att ta sig an utbudet av lekplatser i en kommun och användas som ett komplement till den tidigare säkerhetsbaserade inventeringen.

Figur 1. Bilderna ovan är från Falkenbergs kommuns tidigare inventering av sina lekplatser, och där det här arbetet skulle kunna fungera som ett komplement kring arbetet med lekplatsutvecklingen. Kollage: Caroline Andersson.

Hållbar utveckling

"Humanity has the ability to make development sustainable to ensure that it meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs" (UN 1987, s. 16). Så lyder definitionen på hållbar utveckling som FN publicerade 1987 i sin rapport *Our common future*, även kallad *Brundtlandrapporten*. I rapporten presenterades även tre olika hållbarhetsdimensioner – ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet – som tillsammans bildar en hållbar utveckling och där den ekologiska hållbarheten anses vara den dimension som utgör själva grunden och som bär de båda andra dimensionerna (Jansson 2015b). Samtidigt bör de tre hållbarhetsperspektiven inte skiljas åt utan istället ses som en helhet då styrkan i själva hållbarhetsbegreppet ligger just i att alla tre perspektiv finns med (Jansson 2016). Även en fjärde hållbarhetsdimension nämns ibland som viktig för en hållbar framtid, den kulturella hållbarheten, och som bland annat handlar om människans utveckling genom mångfald, kreativitet och lärande (Alwall 2015).

Hållbarhetsperspektiv på lekplatser

Trots sin något oklara definition har hållbarhetsbegreppet sedan det lanserades fått en stor spridning, används vitt och brett i de mest skilda sammanhang och därav blivit ett något urvattnat och omdiskuterat begrepp (Jansson 2016). Likväl kan vi genom hållbarhetskonceptet hantera mycket av det som forskningen visar är goda lekmiljöer, nu och i framtiden, och kan vara värt att belysa i en kommuns utvecklingsarbete kring lekplatser. Varbergs kommun (2013a s. 20) ser exempelvis lekplatsen som en "viktig social funktion i samhället genom att uppmuntra både till möten och rörelse" och som dessutom kan "fungera som en generationsöverskridande mötesplats". Även Jansson (2016) pekar på lekplatsens höga potential ur sociala hållbarhetsperspektiv, som en viktig mötesplats för barn, ungdomar och vuxna - med olika bakgrund och funktionsvariationer – en plats för alla helt enkelt!

I dagens förtättningsiver är det oftast barnen och den urbana grönskan som är de största förlorarna trots att de har behov och mår bra av varandras närhet. "Barns naturkontakt lyfts fram som nyckeln till framtida generationer av ekologiskt medvetna och kunniga medborgare som ska förvalta planeten hållbart" (Lisberg-Jensen 2011, s. 45). På liknande sätt lyfts vikten av natur på lekplatser fram då tillgång till natur kan öka barns nyfikenhet till utforskande och lärande vilket i sin tur kan leda till ett ökat intresse samt ett större ansvarstagande för miljö- och naturrelaterade frågor (Wight et al., 2015 se Jansson 2016, s. 157). Jansson (2016) pekar även på de värdefulla pedagogiska kvaliteter som en ökad biologisk mångfald - på och intill lekplatser - kan ge då olika växter inbjuder till samtal och lärande. Så varför inte kombinera dessa två urbana förlorare och göra dem till vinnare i stället? Till exempel skulle det gå att skapa sammanlänkade gröna korridorer med lekfulla inslag, kombinera de vardagsnära grönområdena med lek och ekosystemtjänster eller göra som i Melbourne – låta den botaniska trädgården bli ett lekparadis där barnen kan "upptäcka naturen, känna delaktighet, omsorg och ansvar för miljön" (Jergmo 2014, s. 42). För en förvaltare kan det finnas många olika sätt att arbeta strategiskt för en utveckling av lekmiljöer inom en kommun. Många gånger saknas dock en långsiktighet och ett helhetstänk.

Vad innebär då ett hållbarhetsperspektiv när det gäller lekplatser? Mycket handlar det om att försöka hantera en komplexitet där många olika aspekter hänger samman och där det inte går att fokusera bara på en sak utan istället försöka se till helheten i ett långsiktigt perspektiv. Detta kräver ett helhetstänk, engagemang och samarbete (Jansson 2015b). En tänkbar utgångspunkt vid utvecklingsarbetet av lekplatser och andra lekmiljöer i en kommun mot ett mer hållbart tänk skulle kunna vara att utgå från de nio utgångspunkter som Jansson (2013, 2016 s. 149) identifierat:

- *Övergripande utformning och karaktär* (tillräcklig yta, komplexitet, indelning i zoner),
- *Innehåll* (lekredskap, olika material, natur, bygglek),
- *Tid och förändring* (årstid, väder, utveckling, påverkbart, slitstarkt),
- *Sociala dimensioner* (plats för möten, inkluderande utformning),
- *Barns perspektiv och möjligheter* (egna önskemål, delaktighet, barns kontroll och påverkan, roligt, sinnligt),
- *Barns utveckling och färdighetsträning* (träning, pedagogik, hälsa),
- *Förutsättningar för specifika lekaktiviteter* (fantasi, socialt, fysiska lekar, kojbyggen),
- *Geografisk kontext* (placering, närhet, tillgång, centralt),
- *Metodperspektiv* (lokala behov, användares delaktighet, val bland andra perspektiv).

Sammanställningen visar på en komplexitet när det gäller utvecklingsarbetet kring olika lekmiljöer i en kommun (Jansson 2016). Samtidigt gäller det att fokusera på de möjligheter och kvaliteter som en lekplats faktiskt kan ge våra städer, deras invånare samt besökare. Utveckling av en kommuns lekplatser har stor potential att bli en värdefull del av en stads arbete mot en mer hållbar utveckling, utifrån såväl ekologiska, ekonomiska, som sociala perspektiv (Jansson 2016).

Hållbarhetsperspektiv på lekplatser i Falkenberg

"Vi växer för en hållbar framtid" lyder Falkenbergs kommuns (2016a s. 8) vision inför budgetåret 2017. Hösten 2016 fick Kultur- och fritidsförvaltningen i Falkenberg i uppdrag från politikerna att påbörja sitt arbete med en lekplatsplan. Den politiska viljeinriktningen i Falkenbergs kommun är att skapa goda förutsättningar för ett hållbart samhälle, socialt, ekonomiskt och ekologiskt. Några av kommunens övergripande utvecklingsmål inför framtiden (Falkenbergs kommun 2016a) och som är särskilt intressanta kring arbetet med en lekplatsplan är att:

Falkenberg ska bli mer inkluderande. Kommunens inriktning inför utvecklingsmålet är att verka för att alla ska känna sig inkluderade och behövda och att invånarnas möjlighet till inflytande och delaktighet i det lokala samhällets utveckling är viktig för att bland annat utveckla ett hållbart samhälle. Genom minskad arbetslöshet, bättre integration, ökad jämlikhet, god folkhälsa samt ett aktivt samhällsdeltagande önskar Falkenbergs kommun att utanförskapet och samhällsklyftorna ska minska.

Fler bostäder och attraktiva boendemiljöer i hela kommunen med god kommunal service i livets alla skeden. Här betonas en god samhällsservice, hållbar infrastruktur med ett väl utbyggt nätverk av gång- och cykelvägar, tilltalande utformning samt fokus på social och ekologisk hållbarhet som extra viktigt. Dessutom vill kommunen skapa möjligheter till en aktiv och meningsfull fritid för sina invånare.

Den ekologiska hållbarheten ska öka. För en hållbar utveckling är den ekologiska hållbarheten grundläggande. Det är dessutom ett centralt begrepp i samhällsplanering och i olika strategier inför framtiden. För att säkra våra framtida behov behöver den biologiska mångfalden värnas.

Satsningar på ökad ekologisk hållbarhet har ofta visat sig ge både ekonomisk samt social hållbarhet (Jansson 2015b). Även Falkenbergs kommun (2016a) ser den ekologiska hållbarheten som grundläggande för en hållbar utveckling och där fokus på social och ekologisk hållbarhet anses extra viktigt.

Verktyg för planering, förvaltning och utveckling av lekmiljöer

Vid planering, förvaltning och utveckling av lekmiljöer finns flera verktyg och checklistor att tillgå. Inventeringsverktyg som är framtagna för att användas i samband med utveckling av förskolegårdar är exempelvis Outdoor Play Environment Categories, även kallat OPEC (Mårtensson 2013a) samt *Lekvärdesfaktorn* (Malmö stad 2010-2011, 2011). *Rusta utemiljön vid skola och förskola!* (Boverket 2017) och *Skolgårdsvärde* (Karlstads kommun 2016) är två andra utvecklingsmöjligheter för både förskole- och skolgårdar. *Digifys*, Digitala och fysiska lekmiljöer, är ett pågående projekt (2013-2018) med flera olika samarbetspartners vars syfte är att få barn och ungdomar att bli mer fysisk aktiva genom att integrera digitala interaktiva komponenter med den gröna fysiska lekmiljön i bostadsområden samt på skolgårdar (Kungliga Tekniska Högskolan 2017). Tanken är att resultaten från projektet senare ska kunna användas i samband med utformning av lekplatser samt vid upprustning och nyprojektering av bostadsgårdar och parker (Kungliga Tekniska Högskolan 2017). Ett annat pågående projekt är *Play Park Evaluation Tool* i Storbritannien vars avsikt är att arbeta fram ett verktyg som ska kunna användas som stöd vid planering och utveckling av lekplatser.

Outdoor Play Environment Categories, OPEC, är ett inventeringsverktyg som arbetats fram i ett antal tvärsnittsstudier av förskolegårdar med Mårtensson (2013a) i spetsen, och där lekens vidlyftiga betydelse för barns fysiska och psykiska hälsa särskilt lyfts fram. OPEC är främst anpassat för inventering och utveckling av förskolegårdar och Mårtensson betonar vikten av att redan i planeringsstadiet använda sig av verktyget för att på så sätt ta reda på vilken typ av mark som är bäst lämpad för utomhuslek. För att kunna värdera en utemiljös lekpotential mäts tre olika miljödimensioner - Utomhusarenan (A), Andelen yta med buskar, träd och kuperad terräng (B) samt Integrationen mellan vegetation, öppna ytor och lekytor (C). Alla dimensioner graderas mellan 1-3 och där högst kvalitet får 3 poäng (Mårtensson 2013a).

Med inspiration från OPEC arbetade Malmö stad (2010-2011), i ett förvaltningssamarbete, fram ett inventeringsverktyg - *Lekvärdesfaktor* - vars syfte var och är att nå en hög lekkvalitet på förskolegårdarna i Malmö (Malmö stad 2011). Verktyget är även avsett att användas i planeringsstadiet, som ett underlag vid framtagandet av nya detaljplaner samt att användas vid granskning av bygglovsritningar av förskolegårdar. Inventeringsverktyget består av sju olika kvalitetsaspekter som poängbedöms med poäng mellan -1 och +1 och som används för att kunna mäta hur hög lekkvaliteten är vid en inventering av en förskolegård. Inventeringen i Malmö visade på att majoriteten av de befintliga förskolegårdarna kunde höja sina lekvärden avsevärt genom ett antal förändringar (Malmö stad 2011). Lekvärdet ger en tydlig bild av gårdens mjuka värden, dess förbättringsmöjligheter samt är ett enkelt och användarvänligt verktyg. Trots att verktyget är inriktat mot förskolegårdar kan det vara intressant att titta närmre på för att se vad som skulle kunna användas vid inventering av kommunala lekplatser i stället.

Lekvärdesfaktorns sju olika lekkvaliteterna som bedöms vid en inventering av förskolegården är följande: 1. Friyta, 2. Zonering av gården, 3. Tillgänglighet, 4. Vegetation och Topografi, 5. Integration av lekutrustning i landskapet, 6. Möjlighet till omvärldsförståelse och 7. Utsikt över grönska / Samspel mellan ute och inne.

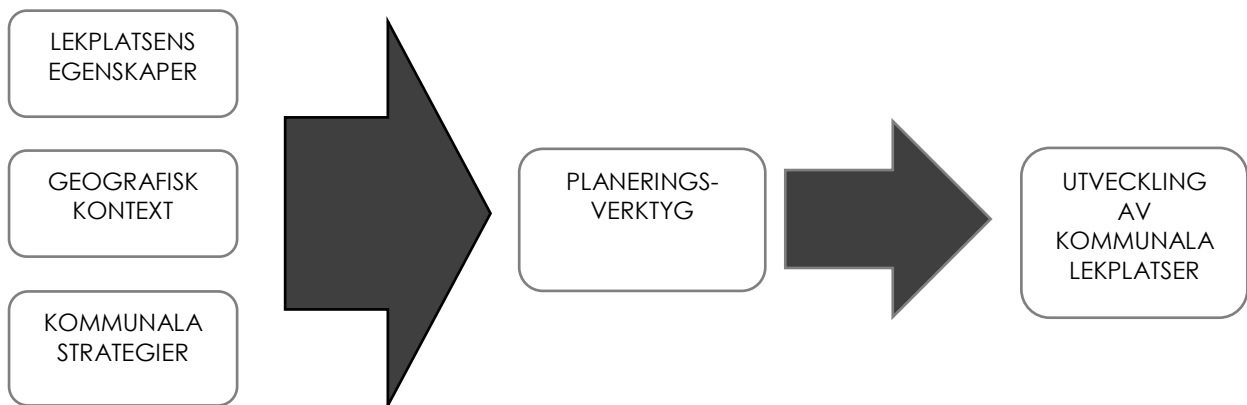
MÅL, SYFTE & FRÅGESTÄLLNINGAR

Syftet med arbetet är att undersöka vad hållbarhet innebär när det gäller utveckling av lekplatser i kommunal regi. För att försöka uppnå syftet utgår undersökningen i detta arbete ifrån tre frågeställningar som berör tre nivåer kring arbetet med kommunala lekplatser – LEKPLATSENS EGENSKAPER, GEOGRAFISK KONTEXT samt KOMMUNALA STRATEGIER (Se figur 2).

- Vilka kvaliteter är utmärkande för hållbara lekmiljöer utomhus?
- Vilka faktorer i den geografiska kontexten behöver synliggöras för att en kommun ska kunna tillgodose vardagsnära lekmiljöer, utifrån flera hållbarhetsperspektiv?
- Hur kan en kommun arbeta strategiskt med hållbar lekplatsutveckling?

Målet med arbetet är att ge förslag på ett planeringsverktyg som förhoppningsvis kan bidra till utvecklingen av ett kommunalt lekplatsutbud – ur ett hållbarhetsperspektiv - med Falkenbergs kommun som exempel. Frågeställningen som behandlas för att försöka uppnå arbetets mål är:

- Vilka kvaliteter, faktorer och strategier kännetecknar en hållbar utveckling av lekplatser i kommunal regi och hur kan de i sin tur användas i ett planeringsverktyg för kommunal lekplatsutveckling?

Figur 2. Figuren visar arbetets olika delar och hur de i sin tur leder fram till ett planeringsverktyg som kan användas i samband med utvecklingsarbetet av kommunala lekplatser.

MÅLGRUPP & AVGRÄNSNINGAR

Målgruppen för det här arbetet är politiker, chefer och förvaltare på Falkenbergs kommun som på olika sätt är kopplade till utvecklingen av lekmiljöer. Förhoppningsvis kan arbetet även fungera som en inspiration för andra kommuner i deras arbete mot mer hållbara lekmiljöer utomhus. För att arbetet inte ska bli för omfattande har platsbesöken begränsats till lekplatser och andra lekmiljöer som förvaltas i kommunal regi inom centrum eller centrumnära bostadsområden i Falkenbergs kommun. Varken de lekplatser som ligger under det kommunala bostadsbolaget Fabo eller de som bedrivs av diverse väg- och samhällsföreningar har berörts av besöken.

Då det framtagna planeringsverktyget kräver ett större grepp över exempelvis ett helt område, och med flera aktörer, har dessvärre arbetets begränsade tid inneburit att det inte funnits möjlighet för mig att testa verktyget i Falkenberg. Istället ges flera exempel från Falkenberg under arbetets gång som exemplifierar undersökningens resultat och som redovisats där det lämpligast passar in. Ett enkelt test av planeringsverktyget har istället gjorts på de båda stadsdelslekplatserna Lugnet och Erlandsgården i Varbergs kommun.

PERSPEKTIV PÅ ARBETET

Jansson (2008) beskriver i sin rapport tre olika perspektiv som en förvaltare av lekplatser kan tänkas ha. Det första är *expertperspektiv utan lokal förankring* som är ett perspektiv med rent allmänna normer kring en lekplats och som i princip går att läsa sig till. Det andra beskrivna exemplet är *expertperspektiv med lokal förankring* där mer lokala behov och preferenser får styra analysen kring lekplatser t.ex. antal barn som bor i kommunen och i vilken ålder de är i. Det tredje exemplet som Jansson skildrar i rapporten är *brukarperspektivet* och där den tänkta målgruppen involveras i olika delar av processen. Detta är ett perspektiv som kan ge ett mervärde i form av engagerade kommuninvånare och som i sin tur leder till att resultatet blir mer anpassat efter behoven.

I detta examensarbete har jag främst haft ett expertperspektiv *med* lokal förankring, vilket även gällt i min roll som förvaltare då jag deltagit i framtagandet av en lekplatsplan för Falkenbergs kommun samt följt dess utveckling. Under vissa delar av litteraturstudien har jag dock haft ett expertperspektiv *utan* lokal förankring. Tyvärr har tiden varit för knapp för att även ha ett brukarperspektiv i detta arbete då det kan vara tidskrävande.

BEGREPP

Lekmiljö

I det här arbetet syftar lekmiljöer på alla de offentliga utomhusmiljöer som lämpar sig för lek, både de mer planerade lekplatserna men även andra miljöer lämpade för lek.

Lekplats

Med lekplats menas i det här arbetet en kommunalt förvaltnad yta avsedd för barns utomhuslek. Traditionella lekplatser är ofta försedda med lekredskap såsom gungor, rutschkanor, klätterställningar et cetera och innefattas numera av hårda säkerhetsföreskrifter.

Lekstråk

Lekstråk, betyder i det här arbetet, ett sammanhängande stråk, vanligen kopplat till gång- och cykelvägar, med exempelvis leknoder, playspots eller lekskulpturer som uppmanar till lek och rörelse.

METOD OCH GENOMFÖRANDE

Detta examensarbete utgörs av en fallstudie av lekplatsutveckling i Falkenbergs kommun, där två kommuner, Malmö och Varberg, valts ut som inspirerande referenser. Genom dokumentstudier - av fallstudien och de båda referenserna - har ett försök gjorts för att försöka få klarhet i hur kommunala strategier kan tänkas påverka en kommunal lekplatsutveckling.

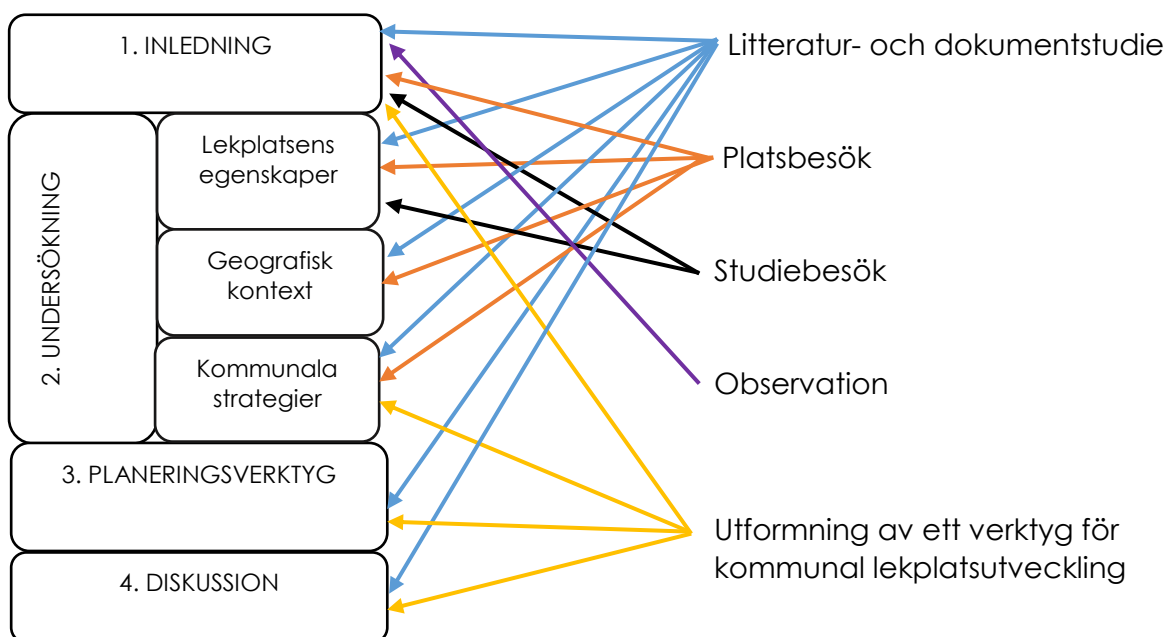
Litteraturstudierna genomsyrar hela arbetet och genom dem besvaras främst frågeställningarna kring vilka *kvaliteter* som är utmärkande för hållbars lekmiljöer utomhus, vilka *faktorer* som behöver synliggöras i den geografiska kontexten för att en kommun ska kunna tillgodose vardagsnära lekmiljöer samt vilka *strategier* en kommun kan tänkas ha i samband med en lekplatsutveckling.

För att lättare kunna koppla ihop teori med verklighet och få en mer verklighetsbaserad undersökning har platsbesök samt studiebesök gjorts till några utvalda kommunala lekplatser och andra, för arbetet, intressanta lekmiljöer. En kort sammanställning av de anteckningar som gjordes i samband med studiebesöket, har jag valt att redovisa under metodbeskrivning för studiebesök.

De spontana observationerna var inget medvetet val av metod utan var något som pågick under tiden jag besökte den aktuella platsen av annan anledning. Det var först senare som jag insåg att observationerna hjälpte till att förankra teorin med verkligheten. Både genomförandet samt resultatet av observationerna har jag valt att redovisa under metodbeskrivningen för observation.

Vid utformning av ett planeringsverktyg för en hållbar kommunal lekplatsutveckling gällde det att försöka besvara frågeställningen kring *hur* faktorerna som kännetecknar en hållbar lekmiljö utomhus kan användas i ett verktyg för kommunal lekplatsutveckling. Inspiration hämtades både från OPEC och Lekvärdesfaktorn - två enkla och samtidigt användarvänliga verktyg för barns lekmiljöer utomhus.

Hur de olika metoderna har bidragit till olika delar av arbetet illustreras i figur 3.

Figur 3. Figuren visar hur arbetet är uppbyggt med sammanlagt fyra delar och hur de varierande metoderna fördelas på arbetets olika delar.

Litteratur- och dokumentstudier

För att ge stöd till undersökningen har litteraturstudien främst fokuserat på vilka faktorer och kvaliteter i den fysiska miljön som, enligt forskningen, indikerar på en hållbar lekmiljö. Även litteratur inriktad mot anlagda platser för lek i kommunal regi samt strategisk utveckling av lekplatser har studerats. Litteraturstudien har baserats på vetenskapliga artiklar, rapporter, uppsatser, böcker och andra för ämnet intressanta och relevanta referenser. Med viss tveksamhet har jag använt mig av olika typer av referenser i detta arbete. Under arbetets gång har det dock framkommit att Falkenbergs kommunala förvaltningar många gånger har tillgång till en variation av referenser – både forskningslitteratur men även populärvetenskapliga varianter – och där en del litteratur är återkommande på olika förvaltningar. Då kommunala förvaltningar är min målgrupp föll det sig, till slut, ganska naturligt att använda mig av en blandning av referenser där olika typer av källor samverkar och bidrar till en ökad förståelse kring en hållbar lekplatsutveckling.

Vid sökandet efter lämplig vetenskaplig litteratur, har intressanta arbetsreferenslistor samt olika handledningstillfällen varit till stor hjälp. Även en del av Söderbom & Ulvenblads (2016 s. 28) frågeställningar har hjälpt mig vid sökandet:

- Vad skriver forskare om det ämne som intresserar dig? Vilka är frågeställningarna?
- Vilka forskare är det som har studerat det som du är intresserad av? Professorer, docenter, doktorer?
- Hur har forskare studerat det som du är intresserad av? Vilka är de vetenskapliga metoderna?
- Var publicerar sig forskare som har studerat/studerar det ämne som intresserar dig? Vilka är de vetenskapliga tidskrifterna?

För att ytterligare bistå undersökningen, har en dokumentstudie av olika kommunala dokument, gjorts. Relevanta dokument som på olika sätt är kopplade till lekplatsutveckling har studerats. Exempelvis har Falkenbergs kommuns (2016a, 2016b)) senaste budget samt flera andra intressanta handlingar studerats såsom deras grönstrukturstrategier. Flera kommuner har redan gjort egna riktlinjer i form av lekplatsplaner, lekplatsprogram eller lekvärdesfaktor där Malmö stad (2010-2011, 2011) och Varbergs kommun (2013a) är några av dem. Dessa båda kommuners riktlinjer har studerats för att se hur de arbetar med utveckling av sina lekmiljöer – ur ett hållbarhetsperspektiv - och exempel ges löpande i texten.

Grannkommunen Varberg föll sig naturligt att ta med som exempel i undersökningen då det varit min hemstad i tidigare år och då den storleksmässigt och geografiskt är lik Falkenberg. Dessutom har Varbergs kommun (2013a) utmärkt sig på senare år då den genom sina lekplatsriktlinjer gjort några intressanta utvecklingsprojekt kring lekplatser med bland annat medborgardialog och platsbyggda lekmiljöer. Även om mitt arbete har fokus på kommunala lekplatser har mycket hållbarhetsarbete tidigare gjorts i samband med förskole- och skolgårdar och där bland annat Malmö stad (2010-2011, 2011) har utmärkt sig med sin Lekvärdesfaktor.

Platsbesök

För att få en känsla och en mer verklighetsförankrad bild av en plats samt lättare kunna koppla ihop teori med verklighet, har besök gjorts på några befintliga lekplatser i de centrala delarna av Falkenbergs kommun samt ett antal andra intressanta lekmiljöer, runt om i kommunen.

Under samtliga besök, studerades platsen samt dokumenterades genom visuella anteckningar såsom fältfotografering och som valdes för att det är en enkel och väl beprövad dokumentationsmetod (Sverrisson 2015). Vid urval av de bilder som kommer att visas, är det enligt Sverrisson (2015) viktigt att bilden verkligen tillför något till den vetenskapliga texten. De bilder som bäst exemplifierar olika delar i arbetet har därför valts ut och redovisas där de bäst kompletterar texten (Sverrisson 2015).

Studiebesök

I min roll som förvaltare på Falkenbergs kommun fick jag, tillsammans med mina kollegor, möjlighet att den 23 mars 2017 åka på studiebesök till Varbergs kommun för att bland annat studera deras arbete kring lekplatsutveckling, vilket passade bra då det kompletterade mina dokumentstudier av Varbergs lekplatsriktlinje (Varbergs kommun 2013a) samt deras Grönstrategier (Varberg kommun 2013b). Studiebesöket dokumenterades genom att anteckningar fördes och som kompletterades av visuella anteckningar med fältfotografering som metod (Sverrisson 2015). De bilder som bäst exemplifierar olika delar i arbetet har valts ut och redovisas där de bäst kompletterar texten (Sverrisson 2015).

En kort sammanställning av de anteckningar som fördes under studiebesöket:

I samband med studiebesöket, berättade Jens Bengtsson, projektledare vid Hamn- och gatuförvaltningen på Varbergs kommun, att deras stadsdelslekplatser tillkommit genom invånardialog och där kommunens snickare byggt platsbyggda lekredskap, i egen regi, i samarbete med lekplatsbesiktaren som varit med som stöd under hela processen. Vid utveckling av lekplatser bjuds alltid de boende in för dialog och på Lugnet resulterade det i två platsbyggda torn, efter en önskan från en pojke. Dock ändrades takvinkeln och gjordes skarpare, efter samråd med lekplatsbesiktaren, för att undvika att barn skulle kunna klättra upp på tornen. Dessutom gjordes tornens fönster mindre för att barn inte skulle få in en fot och kunna klättra vidare upp på taket.

Figur 4. Platsbyggda torn vid Lugnets stadsdelslekplats i Varberg. Foto: Caroline Andersson.

Bengtsson berättade vidare att flera av lekutrustningen hade utformats tillsammans med Habiliteringen i Varberg för att tillgänglighetsanpassas. Exempelvis måttanpassades flera sandbord så att det även funkar för rullstolsburna att leka vid. Då de nya lekplatserna stått klara, har de boende fått en personlig inbjudan till invigningen vilket ger dem en särskild anknytning till platsen. Det engagemanget som skapas vid en medborgardialog gör att känslan av ansvar och tillhörighet för platsen ökar samt att skadegörelse förhoppningsvis minskar.

Vid besöket studerades stadsdelslekplatsen Lugnet samt några av Varbergs övriga lekplatser – stadsdelslekplatsen Erlandsgården samt Deromes tätortslekplats. Även exempel visades på hur kommunen arbetar med en sammankoppling av gröna promenadstråk där bland annat fruktträd, lökar, sittpuckar och slingrande klippta gångar i det höga gräset indikerade på en lekfullhet i arbetet (Varbergs kommun 2013b).

Ur ett hållbarhetsperspektiv, utmärkte sig lekplatsen på Erlandsgården med sin varierade rumslighet, sina lekredskap och deras integration i landskapet, platsens tillvaratagna kvaliteter, sin lekfullhet, sina ekologiska, sociala samt ekonomiska kvaliteter.

Observation

Under sommaren 2017 har jag i min roll som förvaltare av grönstrukturen i Falkenbergs kommun, haft förmånen att komma nära olika offentliga utomhusmiljöer och då också kunnat göra något som Lalander (2015) beskriver som dolda eller öppna observationer. Mina observationer var främst dolda, då observationerna pågick utan att de inblandade informerades om vad som pågick. Vid ett av tillfällena var dock observationen av en mer öppen karaktär, då de observerade informerades kort om studien och ett samtal uppstod. Spontana samtal uppstod även vid de två andra tillfällena, dock utan att informera något kring studien.

Observationerna gjordes i samband med besök i *Sinnenas trädgård* i Falkenbergs kommun, i anslutning till den anlagda labyrinten av avenbok som är placerad där. Då min huvudsakliga avsikt till besöken var grönyteskötsel av parken, hade jag ett naturligt *tillträde till fältet*, som Lalander (2015) benämner det, och spontana observationer uppstod då av labyrintens besökare. Observationerna dokumenterades med hjälp av visuella anteckningar med fältfotografering som vilket, jämförelsevis, är en ganska enkel metod att använda sig av (Sverrisson 2015). De bilder som bäst exemplifierar olika delar i arbetet har valts ut och redovisas där de bäst kompletterar texten (Sverrisson 2015).

Det var vid det första observationstillfället (se figur 5) som min nyfikenhet väcktes av alla barns glada tillrop och deras skräckblandade förtjusning som leken i labyrinten innebär. I anslutning till labyrinten finns en, av kommunens snickare, hemmagjord röstanordning vilket innebär att de som står utanför labyrinten kan prata, igenom en slags mikrofon, med de som är längst in i labyrinten, och vice versa. Vid detta tillfälle lekte barnen att de letade efter "sommarskuggan" som de genom ett sommarlovssänt TV-program kunde referera till i leken. Vid samtal med en av de medverkande pedagogerna berättade hon att de fått tips om platsen via facebooksidan "Veeras utflykter kring Falkenberg", att de gått ca en kilometer för att nå destinationen, att de var positivt överraskade och att de helt klart skulle besöka platsen igen.

Vid det andra observationstillfället var det en man, i övre medelåldern, som besökte platsen och labyrinten tillsammans med sin mamma vilket ledde till insikten om labyrinten som ett generationsöverskridande alster som lockar människor i alla åldrar (se figur 6). Vid tillfället uppstod ett spontant samtal, i huvudsak, kring de vackra ängarna utanför labyrinten och där observationen hölls dold för de inblandade.

Vid det tredje observationstillfället besöktes platsen av ett barn i yngre skolåldern tillsammans med sina mor- eller farföräldrar. Vid detta observationstillfälle uppstod ett spontant samtal, mest kring labyrintens röstanläggning vilket det saknas information kring och som besökarna upplystes om. Samtalet behandlade även de vackra ängarna samt de uppsatta insektshotellen i träden vilket kan ses i figur 7.

Lalander (2015) beskriver observatörens egna deltagande i observationen med variabeln, *delaktighet* respektive *passivitet*. I de fall av observationer som observatören bara till viss del är delaktig i, benämner Lalander (2015) som ett, *partiellt deltagande*, vilket passar in på mina observationer. Observationerna gjorde att jag fick upp ögonen för det intresse som en vegetativ labyrint kan skapa och som också förankrade teorin med verklighet.

Figur 5. Förskolebarn och pedagoger framför labyrinten med röstanordning. Foto: Caroline Andersson.

Figur 6. Labyrinten lockar många generationer. Foto: Caroline Andersson.

Figur 7. Sinnenas trädgård med sina vackra ängar och insektshotell. Foto: Caroline Andersson.

Utformning av ett verktyg för hållbar kommunal lekplatsutveckling

Från början var tanken att göra någon form av checklista men i samband med symposiet: Grönska och ljudkvalitet i närmiljön – *Hårda fakta för mjuka värden* – den 10 mars 2017 på Alnarpsgården, SLU, hämtades inspiration till att istället arbeta fram ett slags verktyg med mätbara värden för att genom dem öka möjligheten att kunna jämföra olika projekt.

Vid utformning av verktyget hämtades inspiration från både *OPEC* (Mårtensson 2013a) och *Lekvärdesfaktorn* (Malmö stad 2010-2011, 2011) och där undersökningen ligger som grund för vilka faktorer som togs med. Under arbetets gång, har jag dessutom fått ta del av arbetsmaterial från olika pågående projekt, liknande detta, som gett ytterligare inspiration, såsom *Digifys* och *Play Park Evaluation Tool*. Den tidigare checklistan omformades och resulterade i ett planeringsverktyg för kommunal lekplatsutveckling med en enkel struktur och uppbyggnad för att öka användbarheten.

Själva namnsättningen av verktyget har varit ett gissel under hela arbetets gång. Flera förslag har varit på tapeten, såsom Inventeringsverktyg för hållbar kommunal lekplatsutveckling, Utvecklingsverktyg för lekplatser i kommunal regi, Bedömningsmatris, Utvecklingsmatris, Bedömningsverktyg, Bedömningsredskap, Lekplatsvärde, Hållbarhetsvärde för kommunala lekplatser, Hållbarhetsbaserad lekplatsutvecklingsmodell / matris, Värderingsverktyg för lekplatskvalitet et cetera. Önskemålet har varit att hitta ett unikt namn för det framtagna verktyget - gärna en förkortning – för att lättare kunna särskilja verktyget från andra. Då det framtagna verktyget kan tänkas fungera som stöd både vid planering, förvaltning samt utveckling av ett kommunalt lekplatsutbud nådde namnfunderingarna till slut fram till: *KOM UT & LEK! Planeringsverktyg för Kommunal Utveckling och Lekplatsförvaltning*. *KOM UT & LEK!* har en dubbel betydelse då det dels är en förkortning samtidigt som namnet blir en påminnelse för planerarna och förvaltarna kring syftet med lekplatsutvecklingen och för vilka lekplatserna är till för. Nämligen att möjliggöra hållbara och barnvänliga platser utomhus för barn att leka på.

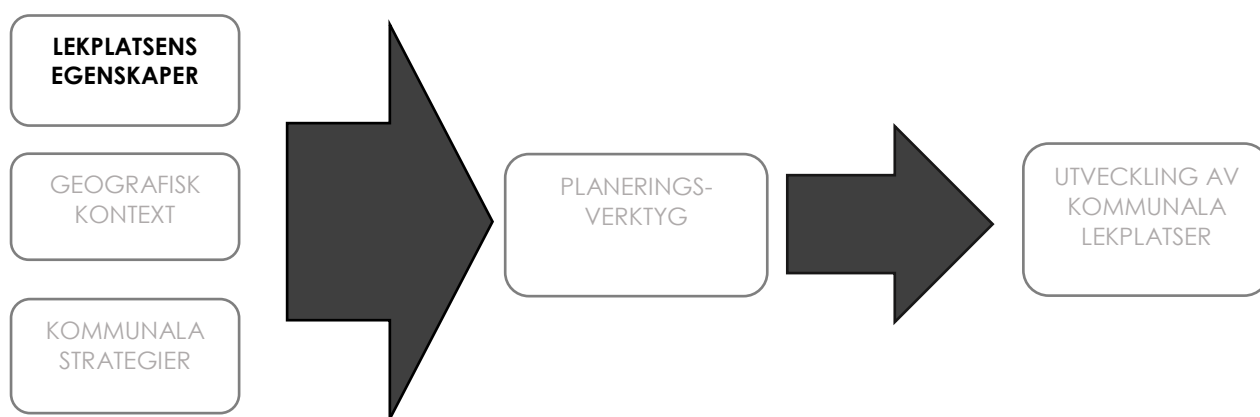
Min förhoppning är att verktyget har den "helhetssyn som behövs för att hantera komplexa frågor när det gäller just gestaltning, planering och strukturering av staden" (Kylin 2015) och som förhoppningsvis kan användas som inspiration och stöd vid utvecklingsarbetet av kommunala lekplatser. Gärna i samband med inventeringar av befintliga lekplatser, bostadsområden samt vid nyprojektering. För att demonstrera hur det framtagna verktyget fungerar, har det testats på två lekplatser i Varbergs kommun – de båda stadsdelslekplatserna Lugnet och Erlandsgården. Resultatet av testet redovisas under detta arbetes del kring test av planeringsverktyg.

2. UNDERSÖKNING

LEKPLATSENS EGENSKAPER

Den här delen av arbetet fokuserar på lekplatsens egenskaper (se figur 8) för att försöka identifiera vilka kvaliteter som är utmärkande för en hållbar lekmiljö utomhus. Frågeställningen som behandlas i den här delen av arbetet:

Vilka kvaliteter är utmärkande för hållbara lekmiljöer utomhus?

Figur 8. Figuren visar vilken del som arbetet har fokus på.

Platsens kvaliteter & påverkbarhet

Ur ett hållbarhetsperspektiv är det en klar fördel om platsens kvaliteter tas tillvara, såsom varierad topografi och vegetation, och där lekplatsen integreras med den omgivande miljön. Dessutom ökar möjligheten till kreativitet och lärande om det finns tillgång till löst material (Jansson 2016). Att det finns vegetation, såsom träd, buskar et cetera, i lekplatsens olika delar och att den tål barns lek är en mycket viktig aspekt att beakta då det oftast är här som barnen har möjlighet att skapa sina egna platser. Rymd, variation och vegetation har stor betydelse för barns utveckling genom leken (Mårtensson 2013a) och kan inte nog poängteras. Naturens närvaro i barns utomhuslek är bidragande ur flera aspekter då den gynnar lek, förhandling samt konfliktlösning (Mårtensson 2013a).

Varierad topografi: Genom att utnyttja platsens unika kvaliteter såsom befintlig vegetation, omväxlande topografi, tillgång till löst material et cetera kan en utvecklande och varierad lekmiljö skapas (Malmö stad 2011; Boverket 2015a; Jansson 2016) och lekplatsen har då möjlighet att bli hållbar över tid utan att bli alltför kostsam (Jansson 2016). Unika kvaliteter kan även skapas eller förstärkas (Jansson 2016) och där Mårtensson (2013a) förespråkar att lekmiljöns andel yta med buskar, träd och kuperad terräng är mer än, eller lika med, hälften. En varierad topografi med kullar, backar, bergknallar och andra höjdskillnader sätter fart på leken och bidrar till en vidlyftighet i leken (Mårtensson 2013a).

Lekbar vegetation: Vikten av rymd, variation och vegetation för barns utveckling genom leken (Mårtensson 2013a) är stor och kan inte nog poängteras. Lekbar vegetation är rumsbildande, insynsskyddande och möjliggör den så viktiga kojleken (Lenninger & Olsson 2006) som även gynnas av tillgång till löst material (Norén-Björn 1977; Kylin 2004; Jansson 2013). Det är även här som barn har möjligheten att klättra i träd, svinga sig i grenverk, balansera på stockar, rulla ner för en kulle, springa på lekfullt klippta gångar i högt gräs, krypa in i buskage, hitta gömställen, gömma sig från omvärlden et cetera. Gunnarsson (2015) pekar på vikten av att barn har tillgång till träd i sin närhet: träd som de kan sitta under, klättra i samt för att avbilda, då trädet ofta är en symbol för trygghet. De träd som är krokiga, lutande och med grenar långt ner, är de bästa för barns lek och utveckling av fantasin (Gunnarsson 2015). Leken och lekmiljöer har alltså allt att vinna på tillgång till vegetation och andra naturliga material då det är bra ur flera hållbarhetsaspekter (Jansson 2016). Vikten av träd i barndomen återspeglas med följande citat:

Figur 9. Trädclättring lockar barn i alla åldrar.
Foto: Caroline Andersson.

Redan som barn fanns träd i hög grad till för mig. Jag betraktade träd, satt uppkleven i dem och upplevde dem, fann tröst hos dem. Jag sökte upp märkliga träd och återvände ofta till dem. Det fanns ett liggande träd, en björk, förmodligen stormskadad en gång, så att den växte nästan horisontellt så man med lätthet kunde gå uppför stammen. Det fanns några mäktiga granar i ett vägshål som för mig andades en djup och skön melankoli. Det fanns en stor, ensam ask i vars krona jag otaliga gånger såg sommarens kvällssol sänka sig flammande när jag stod på gården och vände mig mot väster. Många av träden i mitt liv minns jag lika tydligt som människor (Lundqvist 1973, se Gunnarsson 2015 s. 31).

Löst material: Löst material lockar till lek och är ofta en förutsättning för många lekar (Malmö 2011) och där sand har en universell dragningskraft (Wood 1993, se Mårtensson 2013a s. 504). Barns möjlighet till kreativa och fantasifulla lekar ökar i takt med tillgången till löst material (Jansson 2016) såsom pinnar, grenar, kottar, barr et cetera (Malmö 2011). Norén-Björn (2016) menar dessutom att tillgång till löst material ökar möjligheten för lek som pågår under lång tid. Dock krockar många gånger de vuxnas mer städade ideal med vad som är barnens bästa (Norén-Björn 2016). Här är det viktigt för lekplatsförvaltaren att inse det lösa materialets värde för barnens lek och försöka hitta en balans genom att låta mycket av det ligga framme. Norén-Björn (2016) visar i sin studie att det finns en påtaglig skillnad mellan de obemannade lekplatserna och de bemannade när det gäller tillgången till löst material. De bemannade lekparkerna och bygglekplatserna är, utan tvekan, att föredra enligt Norén-Björn (2016) då de har en större tillgång till olika lösa lekmaterial vilket tydligt påverkar lekens kvalitet.

Figur 10. Sand är påverkbart och lockar till lek som kan pågå länge. Från Strömma i Varberg. Foto: Charlotte Koehler.

Inkludering

Lekplatsen har stora möjligheter att vara det sociala nav som stadens invånare och besökare så väl behöver. En inkluderande plats för alla helt enkelt – unga som gamla, pojkar som flickor, personer med olika bakgrund samt individer med eller utan olika funktionsvariationer – där möjlighet ges för alla att delta i leken och mötas (Jansson 2016). För att lekplatsen ska kunna bli en trivsamt och attraktiv plats där många tycker om att vara och som Jansson (2016 s. 161) beskriver "som en motor, i det sociala livet i den bebyggda miljön" är det en fördel om de placeras i naturliga och naturnära miljöer som inbjuder till aktivitet, gärna i gröna omgivningar där lekredskapen integreras i det omgivande landskapet och där de platsspecifika kvaliteterna tillvaratas (Jansson 2010).

Då lekplatsen har användare från olika grupper i samhället, alla med skiftande preferenser, är det viktigt att platserna anpassas för många olika funktionsvariationer och individer som görs tillgängliga för många (Jansson 2016). För att öka tillgängligheten, krävs en anpassning för många olika funktionsvariationer och individer.

Lekredskap och deras integration i landskapet: Prefabricerad lekutrustning har en tendens att vara en väldigt kostsam lösning i kombination med tillhörande dyra fallunderlag (Jansson 2016). Värdefulla kvaliteter kan dock skapas med andra medel och där lekplatsen kan bli hållbar över en längre tid utan att behöva kosta alltför mycket (Jansson 2016). Något som är positivt för leken är de lekplatser med ett mer 'oprogrammerat' innehåll och som inte har det innehåll av traditionell prefabricerad lekutrustning som de flesta andra lekplatser har (Jansson 2016). Dessa så kallade naturlekplatser är ofta placerade i naturnära miljö och består för det mesta av naturliga material, där lekredskapen både kan vara egentillverkade eller, i alla fall, ge sken av det (Jansson 2016). Unika platsbyggda lekredskap ger lekmiljöer variation (Jansson 2016), skapar en identitet till området och uppmuntrar till ett utforskande av närmiljön (Varbergs kommun 2013a). Varbergs kommun (2013a) uppmanar dessutom, i sina lekplatsriktlinjer, till mer användning av konst på lekplatser då lekvänliga skulpturer och platsspecifika konstverk har förmågan att attrahera en bredare målgrupp. Även det enklaste lekredskap kan ibland locka både barn och vuxna till lek (se figur 11).

För att öka tillgängligheten är det en fördel om lekredskapen integreras i det omgivande landskapet. En rutschkana som är integrerad i en kulle, nås exempelvis lättare än den med stega eller trappa (Prellwitz 2016). På stadsdelslekplatsen Erlandsgården i Varberg har platsens höjdskillnader utnyttjats vid placering av rutschkanan som nås genom en variation av möjligheter (se figur 12). Mårtensson (2013a) förespråkar en integration mellan vegetation, öppna ytor och lekytor för att på så vis få till en blandning av olika ytor som i sin tur bidrar till att rörelsedynamiken samt barns inkludering ökar. En annan viktig aspekt som talar för att integrera lekredskap under vegetation eller träd, är att skydda de lekande barnen mot farlig UV-strålning samt för att platsen ska upplevas mer behaglig att vistas på (Malmö 2011). Om hälften av himlen är synlig från ställen där barnen leker mest, får de en lagom dos sol (Boldemann 2015).

Figur 11. Enkelt lekredskap från Trebah Garden i England lockar både vuxna och barn till lek. Foto: Caroline Andersson.

Figur 12. Rutschkanan nås genom en variation av möjligheter, genom att platsens höjdskillnader utnyttjats. Foto: Caroline Andersson.

Tillgänglighet: Lek är viktigt för alla barn och enligt FN:s barnkonvention har alla barn rätt till lek (Prellwitz 2016). Den rättigheten gäller även barn med olika funktionsnedsättningar. Därför är det en angelägenhet att olika lekmiljöer görs tillgängliga och användbara för att även barn med funktionsnedsättning ska få möjlighet att leka och möta andra barn. För att fokus ska kunna läggas på social inkludering behöver den fysiska tillgängligheten hos lekplatser öka menar Prellwitz (2016). I Varbergs kommun har man, i samband med sin lekplatsutveckling, tagit hjälp av den kommunala habiliteringen för att i samarbete med dem få råd kring olika måttanpassande lekredskap (se figur 13).

Gällande tillgänglighetsanpassat markmaterial, anser många att gummiasfalt är det ultimata markmaterialet då det både ökar tillgängligheten, är godkänt som fallunderlag, finns i alla tänkbara färger och inte smutsar ner barnens kläder. Att täcka barns lekmiljöer med konstgjorda markmaterial såsom gummiasfalt och konstgräs, visar på ett vuxenperspektiv kring barns lekmiljöer och är bara dåligt (Nebelong 2015). För att undvika att hela lekytan förses med gummiasfalt och riskera att bli ett sterilt gummilandskap, förespråkar Jansson (2016) mer innovativa och platsspecifika lösningar kring tillgänglighet och där en variation av markmaterial är att föredra. I Varbergs kommun har de exempelvis, på en av sina platsbyggda lekplatser, använt sig av en ringlande asfaltsslinga genom lekplatsen vilket ökar tillgängligheten utan att hela platsen behöver asfaltsbeläggas (se figur 14). En annan lösning på tillgänglighetsanpassat markmaterial som både är billigt och miljövänligt är träspänger som används för att lättare kunna ta sig fram.

Viktigt att poängtera är att det inte bara krävs en rullstolsanpassning för att öka tillgängligheten på en lekplats. För att öka tillgängligheten, krävs även en anpassning för många olika funktionsvariationer och individer. Enligt Jansson (2016) är en "integration av kvaliteter för olika användargrupper ofta att föredra. Det gör lekplatsen användbar för många och att fler kan mötas där och kan ha utbyte av varandra; barn i olika åldrar, flickor och pojkar, personer med och utan funktionsnedsättning, samt barn och vuxna."

Vid utformning av lekplatser poängterar Karsten (2003) vikten av jämlikhet och hon rekommenderar därför att innehållet av lekutrustning som lockar både pojkar och flickor, såsom sand- och vatten, rutschkanor, gungor, klättring och cykling et cetera bör ta lika stor plats i anspråk som området avsatt för bollspel som generellt lockar fler pojkar. Jämförelsevis motsvarar en mindre fotbollsplan en yta på ca 2 100 - 4 000 m² (Wikipedia 2017).

Figur 13. Rullstolsanpassad platsbyggd lekutrustning i Varberg. Foto: Caroline Andersson.

Figur 14. Erlandsgården i Varberg visar på en tillgänglighetsanpassning med exempelvis en ringlande asfaltsslinga som markmaterial, en kompisgunga, ett platsbyggt och rullstolsanpassat lekbord. Dessutom finns en stor valmöjlighet att hitta olika platser för lek och möten. Foto: Caroline Andersson.

Figur 15. Platsbyggd mötesplats i naturliga material från Sjönevad i Falkenberg. Foto: Caroline Andersson.

Figur 16. Kvällstid med belysning. Foto: Caroline Andersson

Mötesplats: Ur ett socialt perspektiv, har lekplatsen stor potential att fungera som en generationsöverskridande mötesplats där barn i olika åldrar, ungdomar så väl som vuxna - alla med olika förutsättningar - har möjlighet att mötas och interagera i leken (Jansson 2013, 2016; Varbergs kommun 2013a). För att lekplatsen ska kunna fungera tillfredställande för möten och social lek, förespråkar Jansson (2015a) stora ytor, där en större storlek ökar möjligheten att hitta olika platser att vara på. Dessutom krävs en dialog direkt med barn – och andra eventuella lekplatsanvändare - för att exempelvis kunna fånga upp de kvaliteter som eftertraktas eller vad som önskas göra på platsen (Jansson 2016).

Valbyparkens naturlekplats i Köpenhamn är ett bra exempel på en inkluderande lekmiljö för många användargrupper. För att en lekplats ska kunna uppfattas som mer inkluderande, krävs en mer oprogrammerad utformning med en struktur och redskap utan tydliga funktioner samt en tillgång på naturliga miljöer (Jansson 2016). För Varbergs kommun (2013a) är det även viktigt att erbjuda tillräckligt med sittplatser samt upplevelser för olika åldrar för att lekplatsen ska kunna bli en generationsöverskridande mötesplats. Dessutom möjliggör Varbergs kommun (2013b) en användning av sina lekplatser året om genom att belysa vissa delar av dem. Bord, sittplatser, bänkar, sand- och vattenlek samt eldstäder är naturliga platser att samlas kring för avkoppling, umgänge eller att äta vid (Norén-Björn 1977). En lekplats har - genom sin utformning - alla möjligheter att fylla en funktion som mötesplats, både för spontana möten men även för de mer planerade (se figur 15 & 16).

Möjlighet till omvärldsförståelse

Lekmiljöer berikas av ett innehåll som förändras under året och där det går att följa årstidernas växlingar, vilket även ger uppkomst till den så viktiga variationen (Norén-Björn 1977). Att dessutom utnyttja och berika lekplatsen med öppna dagvattensystem, ger besökarna möjlighet till en ökad förståelse för omvärlden och vad som sker vid olika väderlekar. Vattenlek berikar och borde vara en självklarhet vid varje lekplats, enligt Norén-Björn (1977). Användning av ekosystemtjänster och naturliga material i samband med olika lekmiljöer, är ytterligare sätt att öka förståelsen för omvärlden som samtidigt ger viktiga pedagogiska värden. Naturkontakt ökar dessutom barns nyfikenhet och utforskande vilket i sin tur leder till omtanke och ett ansvarstagande för miljön (Wight et al. 2015 se Jansson 2016).

Tid och förändring: Väder, tid och årstiders växlingar ger alla upphov till förändring och den så viktiga variationen (Norén-Björn 1977). Genom att skapa möjligheter att få uppleva dessa förändringar, är det viktigt att det finns olika alternativ för lekplatsbesökarna att göra under de olika årstiderna samt vid olika väderlekar. Detta skapas exempelvis genom en varierad topografi som vintertid skapar möjlighet till pulkaåkning, lövfällande träd eller buskar som ger höstfärgning med nedfallande löv att leka med, ätbara bär på sommaren eller exempelvis en vårblostande sälj som lockar både pollinerande bin och klättrande barn. Ett träd ger flera säsongsrelaterade kvaliteter under ett år: bladutspring på våren, blomning, grönska och fruktsättning på sommaren, höstfärger och lövfällning på hösten samt vintersilvett på vintern (Deak Sjöman & Sjöman 2015). Alla dessa och många andra säsongsbetonade kvaliteter berikar barns lekmiljöer och skapar möjlighet för en ökad omvärldsförståelse. Norén-Björn (1993) menar dessutom att ju fler av de fyra elementen – jord, eld, luft och vatten - som på olika sätt är representerade på lekplatsen, desto bättre.

Figur 17. Isbelagt fd stenbrott i Falkenberg, ökar lekmöjligheterna vintertid. Foto: Caroline Andersson.

Ekosystemtjänster: För att kunna gå mot en hållbar stadsutveckling, menar Deak Sjöman & Sjöman (2015) att en ekosystemsriktad gestaltungsprocess är nödvändig och att en hållbar och mer framgångsrik planering, förvaltning och skötsel, då nås. För en stad är det alltså viktigt att se till ekosystemtjänsterna, vilka de är och hur de kan främjas på bästa sätt - för alla miljöer – stora som små. Ekosystemtjänster grupperas in i fyra olika slags tjänster: *Stödjande* (fotosyntes, biologisk mångfald), *Försörjande* (dricksvatten, odling), *Kulturella* (rekreation, friluftsliv, hälsa, inspiration och lärande) och *Reglerande* (dagvattenhantering, pollinering) tjänster (Delshammar 2015; Naturvårdsverket 2017).

Genom att främja ekosystemtjänster i barnens lekmiljöer ökar förhoppningsvis deras omvärldsförståelse. Detta kan göras genom att exempelvis införa en öppen dagvattenhantering som ger vatten och liv till platsen, året om (se figur 19 & 20), sätta upp fågelholkar och stekelhotell i träden, skapa biologisk mångfald genom en variation av vegetation och växtlighet, ängar, död ved et cetera. För att locka de pollinerande insekterna kan exempelvis en fjärilsrabatt anläggas eller träd planteras, som lockar bin, humlor och fjärilar.

Deak Sjöman & Sjöman (2015) ser träden som viktiga multifunktionella stadsbyggnadselement och förespråkar ett stadslandskap, innehållandes en variation av samspelande funktioner. Därför har lekplatser och andra lekmiljöer - som ofta återfinns bland stadens grönstråk - alla möjligheter att bli de platser där en variation av funktioner samspelar tillsammans, mot en hållbar stadsutveckling. Då träd är viktiga ur många aspekter och kan bidra med många kvaliteter och funktioner, är det av största vikt - att välja rätt träd för rätt plats (Deak Sjöman & Sjöman 2015) - för en mer hållbar lekplatsutveckling.

Figur 18, ÖV: Ängar samt träd med uppsatt stekelhotell. Foto: Caroline Andersson.

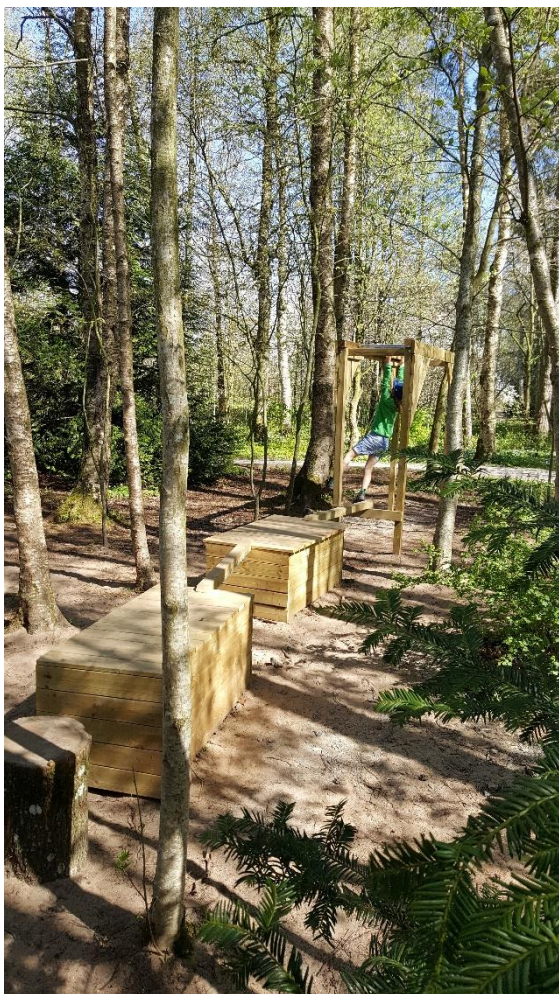
Figur 19 & 20: Öppen dagvattenhantering i anslutning till två lekplatser i Falkenberg. Foto: Caroline Andersson.

Naturliga material: Jansson (2016) menar att naturliga giffria material är att föredra på lekplatser och andra lekmiljöer och förespråkar en variation av genomsläppliga markmaterial såsom sand, kork, samt trä- och barkflis och som dessutom är komposterbara. Platsbyggd lekutrustning av återvunnet material är bättre, ur flera synvinklar, enligt Jansson (2016) och kan berika lekplatser genom sina variationsskapande fördelar då lekplatsens innehåll varierar, kostnaderna sänks och resursanvändningen minskas. En viktig utmaning inför en lekplatsutveckling blir därför att hitta bra material och objekt samt passande tillvägagångssätt för återvinning (Jansson 2016).

Gällande markmaterial, anser många att gummiastfalt är det ultimata markmaterialet då det både ökar tillgängligheten, är godkänt som fallunderlag, finns i alla tänkbara färger och inte smutsar ner barnens kläder. Dock visar Andersen Hörman (2017) i sin studie att konstgjorda markunderlag - såsom gummiastfalt och konstgräs - släpper ifrån sig mikroplaster. Mikroplasterna transporteras via dagvattennätet och förorenar till slut hav, sjöar och vattendrag. Att täcka barns lekmiljöer med konstgjorda markmaterial såsom gummiastfalt och konstgräs, visar på ett vuxenperspektiv kring barns lekmiljöer och är bara dåligt (Nebelong 2015). Barn behöver natur och Nebelong (2015) frågar sig hur barn någonsin ska få uppleva natur i ett landskap av gummi, där hon pekar på ett skräckexempel i Norge:

Hur ska barn få uppleva naturen i ett sådant gummilandskap? Hur ska de få den upplevelsen att hitta små smultron och plocka dem? Hur ska de få uppleva solens ljusspel? Hur ska de få uppleva hösten? Alla löv som faller om hösten har ju så mycket att berätta, ger så mycket löst material som ger upphov och lust till lek. Hur ska de uppleva det? Och varför har en norsk lekplats inget berg där små barn kan lära sig hur man klättrar utan att slå sig? Hur ska de lära sig att färdas i naturen om de omges av gummi? Var ska de gräva och bli smutsiga och komma i kontakt med olika bakterier som stärker deras immunförsvar? Hur ska de uppleva allt det här?

Även Jansson (2016) ifrågasätter den omfattande användningen av gummiastfalt och menar att det istället kan behövas andra - mer innovativa och platsspecifika - lösningar för att öka tillgängligheten. Dock För att främja barns utveckling, bör deras miljö innehålla en variation i det oändliga, vilket även gäller markmaterialet (Norén-Björn 1977; Jansson 2016) och där naturmaterial är att föredra (Jansson 2016). Norén-Björn (1977 s. 184)) uppmanade redan på 1970-talet till mer återanvändning och återbruk av samhällets spillmaterial för att barn ska få ett mer "skapande förhållande till tingen omkring sig". Även Jansson (2016 s. 155) förespråkar en återanvändning av giffria naturliga material vilket hon menar berikar en lekplats "samtidigt som material, föremål och energi tillvaratas".

Figur 21. Integrerade och platsbyggda lekredskap i naturliga material i Tvååker, Varberg.
Foto: Caroline Andersson.

Figur 22. Naturligt material i form av en labyrint i Trebah Garden i England. Foto: Caroline Andersson.

Figur 23. Sten, vatten, träd och gräs, naturliga material i Tvååker, Varberg. Foto: Caroline Andersson.

Figur 24. Platsbyggd kiosk med återvunnet naturligt material. Från Sjönevad, Falkenberg.
Foto: Caroline Andersson.

Figur 25. Rumsbildande tall med naturligt markmaterial - sand och barr. Foto: Caroline Andersson.

Karaktär

De attraktiva, rymliga och gröna bostadsnära lekmiljöerna ger en lekkvalitet som är bra för den sociala hållbarheten då de visat sig underlätta samspelet mellan barn - oavsett kön, ålder eller eventuell funktionsnedsättning (Karsten 2003; Mårtensson 2012 se Mårtensson 2013a s. 504; Boverket 2015a; Kristensson 2016). För att skapa rymlighet, krävs mer än bara yta. Det fordras även en varierad rumslighet med olika zoner som ger barn, i olika åldrar, fler valmöjligheter till olika aktiviteter och där de har möjlighet att leka ostört (Norén-Björn 2016). Norén-Björn (2016) menar dessutom att lekmiljöer bör vara varierade i det oändliga för att på bästa sätt främja barns utveckling. Tillika är det ett väldokumenterat faktum att barns utevistelse och fysiska aktivitet har en rad positiva effekter för barnens skelett, hälsa, sömn, koncentration och inläring, bara för att nämna några (Faskunger 2008; Boverket 2013).

Rymlighet: Kristensson (2016) menar att rymlighet har stor betydelse för lekens kvalitet i den bostadsnära utemiljön. Dessutom pekar forskning på att alltför begränsade lekutrymmen hämmar barns lek och leder till fler konflikter. Det är alltså ett faktum "att barn behöver väl tilltagna ytor för sin lek och att barn leker mer spontant, mer tillsammans och med mera kroppskontakt ju större yta de har att röra sig på" (Norén-Björn 1977). Trots att kunskapen om den vidlyftiga leken, till stor del, bygger på forskning kring förskolegårdar och deras innehåll är den även relevant för en lekplats. Exempelvis lyfter Mårtensson (2004, 2013a) fram den vidlyftiga leken som särskilt viktig för barns sociala samspel oavsett barnens ålder, kön eller kompetens. Även Boldemann (2015) visar på betydelsen av fysisk aktivitet och en vidlyftighet i barnens lek för att främja skelettets utveckling - det i kombination med en lagom dos sol är en oslagbar mix för barns hälsa.

Att lekplatsens storlek är av betydelse för barnens utveckling av sina könsroller, är något som Karsten (2003) understryker i sin studie och där hon särskilt betonar vikten av rymliga platser för lek. Lekplatsen är ofta den första offentliga plats som barn kommer i kontakt med, där de har möjlighet att leka, kommunicera och förhandla med andra barn (Karsten 2003) och lekplatsen kan således ses som en viktig plats i barns uppväxt.

För att barn i förskoleåldern ska ha möjlighet att utveckla leken och det sociala samspelet, på ett sätt som tillgodoser deras behov, bör en förskolegårds totala yta helst överstiga 3 000 m² (Mårtensson et al 2009 se Boverket 2015a, s. 54), vilket ger en fingervisning vad som är önskvärt för barn i den åldern. Även Jansson (2015a) förespråkar stora ytor för att lekplatsen ska kunna fungera tillfredställande för möten och social lek där en större storlek ökar möjligheten att hitta olika platser att vara på. En tillräckligt stor avsatt yta för lek minskar dessutom på slitaget (Jansson 2016). Betydelsen av rymliga och varierade gröna lekmiljöer har dessutom visat sig vara stor för barns fysiska och mentala hälsa. I dem uppstår den platsrelaterade lustfyllda rörelse som Mårtensson (2004) beskriver i sin doktorsavhandling och det är där som barnen, genom ett intimt och lekfullt samspel, riktar sin uppmärksamhet mot både kropp och omgivning.

Rumslighet: För att skapa rumslighet, krävs mer än bara yta, det fordras även en varierad rumslighet med olika zoner som ger barn, i olika åldrar, fler valmöjligheter till olika aktiviteter och där de har möjlighet att leka ostört (Norén-Björn 2016). Det är alltså en fördel om lekplatsen har en varierad rumslighet där barnen har en valfrihet i sin lek och där de olika rummen uppfyller barns behov av olika lekmiljöer (Norén-Björn 1977; Malmö stad 2011). Norén-Björn (2016 s.137) konstaterar att utformningen av miljön har stor betydelse för barns lek: "På lekplatser med varierade ytor som har bergsknallar, stockar, stenar och med olika rum och underlag kan olika sorters lekar försiggå nära utan att störa varandra". Lekplatsen kan alltså med fördel delas in i olika rum med hjälp av buskar, träd och andra naturliga material vilket ökar den rumsliga variationen samt ger lekplatsen ett bättre lokalklimat då vegetationen skyddar mot sol och vind (Jansson 2016).

Malmö stad (2011) har valt att dela in sina förskolegårdar i tre olika zoner - en trygg, en vidlyftig och en vild zon - för att genom dem skapa förutsättningar för olika sorters lekar. För en lekplats, vars målgrupp är barn i varierande åldrar med olika behov, skulle en tänkbar zonering kunna bestå av en *social del*, en *rymlig* samt en *vild del*. Den sociala delen fungerar då som en samlingspunkt, en plats för möten som även passar äldre barn och ungdomar. Här kan leken ta en paus för att i nästa stund fortsätta någon annanstans.

I den rymliga och vidlyftiga delen bör det finnas gott om plats för olika aktiva och fartfyllda lekar med möjlighet att springa, klättra, gunga, gå balansgång, åka rutschkana och tumla runt och de förstärks av kullar och backar som ger extra fart i leken (Malmö stad 2011). För att få en lagom dos med sol även i den rymliga delen av lekplatsen är det viktigt att lekredskap integreras i landskapet, under vegetation eller träd för att skydda barnen mot farlig UV-strålning och för att platsen ska upplevas mer behaglig att vistas på. Även lekbuskage kan finnas i den rymliga delen, gärna med klippta gångar och rum, för att öka användningen.

I den vilda delen har barn möjlighet att dra sig undan och skapa sina egna platser med hjälp av löst material såsom pinnar, grenar, kottar, barr et cetera (Malmö stad 2011). Just möjligheten att hitta och skapa sina egna platser är oerhört viktigt för barns utveckling då det oftast är där de söker efter trygghet, utmaningar och spänning (Heurlin-Norinder 2005). För att barn ens ska kunna uppfatta en plats som sin egen, pekar även Kylin (2004) på vikten av att barn ges möjlighet att hitta sina egna platser där de tillåts konstruera och påverka miljön. Den vilda karaktären förstärks av en varierad topografi och här finns vegetation som är lekbar där barnen kan klättra i träd, krypa in i buskage och gömma sig från omvärlden. Den så viktiga kojleken får plats här och möjliggörs bäst i artrik vegetation som är rumsbildande och insynsskyddad (Lenninger & Olsson 2006) och där det finns tillgång till löst material (Norén-Björn 1977; Kylin 2004; Jansson 2013).

Genom sin utformning kan lekplatsens varierade rumslighet möjliggöra olika sorters lek samt fylla en funktion som mötesplats.

Variation: En variation mellan enskilda lekplatser är att föredra då det lockar barn att utforska sin omgivning (Jansson 2009, 2016; Jansson & Persson 2010). Barnens anknytning till den vardagsnära miljön blir då större och deras lokalkännedom ökar (Bodelius & Kylin 2014). Även en variation av en lekplats innehåll är att föredra (Jansson 2010). Norén-Björn (2016) menar dessutom att lekmiljöer bör vara varierade i det oändliga för att på bästa sätt främja barns utveckling. Genom att utnyttja platsens unika kvaliteter såsom befintlig vegetation, omväxlande topografi et cetera kan en utvecklande och varierad lekmiljö skapas (Malmö stad 2011; Boverket 2015; Jansson 2016).

Temalekplatser är ett annat sätt att erbjuda variation, kanske främst till de vuxna lekplatsanvändarna som i sin tur lockar med sig barnen då dessa platser oftast är större och fungerar mer som utflyktslekplatser. En annan variation av lekplatsutbudet kan bland annat skapas genom platsbyggda och unika lekredskap (Jansson 2016) vilket bland annat gjorts i Varbergs kommun. Att därtill koppla samman de olika platserna för lek med grönstråk är ytterligare ett sätt att skapa variation och som dessutom lockar till lek och utforskande (Jansson 2016). Således är variation en viktig aspekt att ta fasta vid, både gällande lekplatsens kvalitativa egenskaper men även på den övergripande fysiska nivån, mellan enskilda lekplatser.

I Falkenberg består många lekplatser av liknande prefabricerade lekmoduler och påminner mycket om varandra. Ett av de senare tillskotten av lekplatser i Falkenbergs kommun skiljer sig dock från de övriga då den tillkommit efter önskemål från flera håll, bland annat genom det kommunala dialogprojektet, *Offentliga rummet*, där flera av de inkomna förslagen gällde en centralt belägen lekplats (Falkenbergs kommun 2016c). Den mobila lekplatsen består av en inredd container med rutschkana, stockar att klättra på samt en lektuga uppe på taket och skiljer sig dessutom från övriga lekplatser genom att den är flyttbar (se figur 26). Där lekplatsen står placerad idag, finns även möjlighet till vattenlek, vilket ger ytterligare lekvalitet till platsen och något som Norén-Björn (1977) anser är ett nödvändigt inslag på varje lekplats. Lekplatsens unika utformning och placering ger ett inslag av variation och skapar därmed ett ökat intresse för lekplatsens besökare (Jansson 2010; Jansson & Persson 2010).

Figur 26. Mobil lekplats i Falkenberg som tillkommit genom ett dialogprojekt skapar variation.
Foto: Caroline Andersson.

LEKPLATSENS EGENSKAPER

Platsens kvaliteter & påverkbarhet

Varierad topografi: Lekplatsen har en varierad topografi med kullar, backar, bergsknallar eller andra höjdskillnader. Andelen yta med vegetation och topografi är \geq hälften **(1 p)**

Lekbar vegetation: Lekplatsen har ett innehåll av naturlig eller planterad vegetation, såsom träd och buskar, och som är lekbar, t ex: klättraträd, lekbuskage, lekfullt klippta gångar i högt gräs etc. **(1 p)**

Löst material: På lekplatsen finns tillgång till löst material som ligger framme eller läggs i en låda, t ex: klossar, sand, pinnar, grenar, kottar, barr, stenar etc. **(1 p)**

Inkludering

Lekredskap och deras integration i landskapet: Lekplatsens vegetation gör att max hälften av himlen är synlig där barn brukar vistas och leker mest. Lekplatsen har lekredskap som är integrerade i landskapet, t ex: rutschkana som utnyttjar lekplatsens höjdskillnad, lekredskap som är placerade under vegetation eller träd. **(1 p)**

Tillgänglighet: Finns det eller planeras det för någon bollplan? Då bör ytan med sand- och vattenlek, rutschkanor, gungor, klättring, cykling etc. ta lika stor plats i anspråk. Lekplatsen har flera valmöjligheter att hitta olika platser för lek, möten och avkoppling. Lekplatsen har dessutom anpassats för många olika funktionsvariationer och individer t ex: rullstolsanpassning, kompisinga etc. **(1 p)**

Mötesplats: Lekplatsen har belysning samt har ett urval av sittplatser, bord, eldplats etc. På lekplatsen finns flera exempel på inkluderande utformning, t ex: tillgång på naturlig miljö, oprogrammerad utformning med en struktur och redskap utan tydliga funktioner. **(1 p)**

Möjlighet till omvärldsförståelse

Tid och förändring: Lekplatsen förändras under året och det finns olika saker att göra under de olika årstiderna samt vid olika väderlekar, t ex: åka pulka, hoppa i vattenpölar, leka med höstlöv, äta bär etc. Ju fler av de fyra elementen – jord, eld, luft och vatten – som finns på lekplatsen, desto bättre, t ex: odling, eldplats, vindsydd, vindflöjel, vattenlek etc **(1 p)**

Ekosystemtjänster: På lekplatsen finns ett flertal ekosystemtjänster representerade, t ex: fågelholkar, stekelhotell, ängar, död ved, fjärrilsrabatt, öppen dagvattenhantering, odling etc. **(1 p)**

Naturliga material: Lekplatsen har ett innehåll av naturliga giffria material och delar av den är byggd med återvunnet material och/eller är platsbyggd. En fördel om det finns en variation av genomsläppliga markmaterial. Undvik gummiasfalt, konstgräs samt stora ytor med hårdgjord yta. **(1 p)**

Karaktär

Rymlighet: Lekplatsen erbjuder utrymme för rörelse i många olika riktningar och ger möjligheter som främjar en rörelsefylld lek, t ex: klättra, gunga, gå balansgång, åka rutschkana, tumla runt, rulla ner för en kulle etc. **(1 p)**

Rumslighet: På lekplatsen finns en varierad rumslighet som ger en valmöjlighet i leken att hitta olika platser att vara på. En varierad rumslighet fås, exempelvis genom olika naturliga material, t ex: bergsknalle, stockar, stenar, buskar, träd etc. och/eller Lekplatsen är indelad i olika zoner, t ex: social - rymlig - vild zon. **(1 p)**

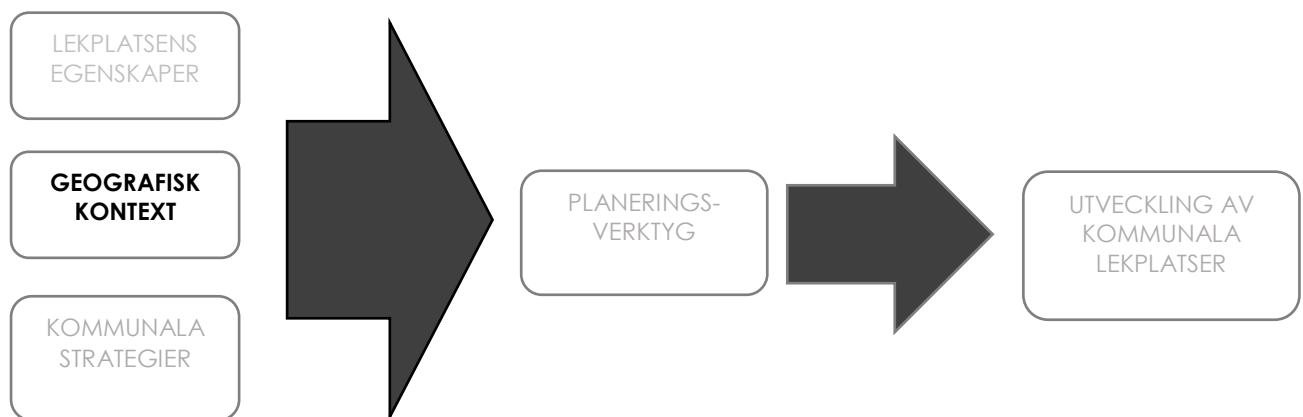
Variation: En variation av lekmöjligheter finns på lekplatsen samt en variation av lekmöjligheter mellan olika lekplatser, t ex: platsbyggda unika lekredskap, bygglekplats, lekstråk, ta vara på platsens kvaliteter, variation i det oändliga. **(1 p)**

Figur 27. Sammanfattning av de kvaliteter som undersökningen av lekplatsens egenskaper pekade på – ur ett hållbarhetsperspektiv.

GEOGRAFISK KONTEXT

Den här delen av arbetet fokuserar på vilka kvaliteter och faktorer som är utmärkande för en hållbar lekmiljö utomhus i lekplatsens geografiska kontext (se figur 28). Frågeställningen som behandlas i den här delen av arbetet:

Vilka faktorer i den geografiska kontexten behöver synliggöras för att en kommun ska kunna tillgodose vardagsnära lekmiljöer, utifrån flera hållbarhetsperspektiv?

Figur 28. Figuren visar vilken del som arbetet har fokus på.

Platsspecifika egenskaper

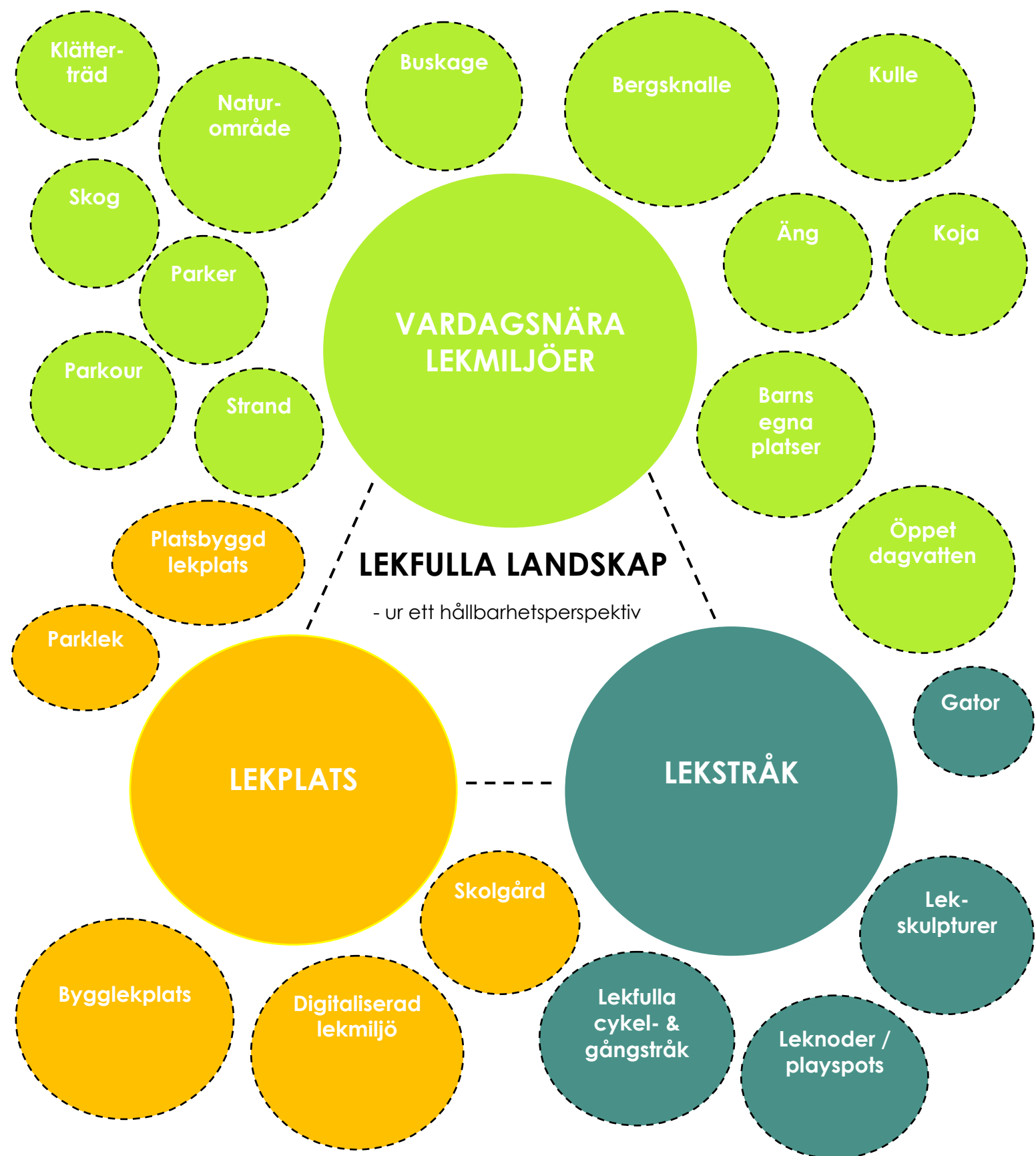
Den geografiska kontexten är ofta det perspektiv som avgör hur väl en lekplats fungerar enligt Jansson (2013) och där lekplatsens placering i förhållande till bebyggelse, rörelsestråk och grönytor är den faktor som ofta är mest avgörande för hur trivsam, tillgänglig och användbar lekplatsen uppfattas. En plats för lek behöver inte bara vara kopplad till en specifik plats, utan kan bestå av andra möjliga former av lekmiljöer, såsom stråk, naturmiljöer, playspots och som lockar barn till lek, rörelse och utforskning av sin närhet (Jansson 2016). Möjligheten att hitta och skapa sina egna platser är oerhört viktigt för barns utveckling (Jansson 2016) då det oftast är där de söker efter trygghet, utmaningar och spänning (Heurlin-Norinder 2005).

Tillgång och närhet: Tillgång till vardagsnära lekmiljöer, möjligheten att ta sig dit på ett säkert sätt samt lekplatsernas kvalitet är alla viktiga faktorer för att skapa hållbara hälsofrämjande levnadsvanor (Statens folkhälsoinstitut 2013). Falkenbergs kommun (2015a) har i sina grönstrukturstrategier angivit 300 meter som gräns till närmsta bostadsnära park eller natur och där ett flertal kvaliteter nämns; lek, allmänning, rekreation, promenad samt grön oas med ett varierat växt- och djurliv. Varbergs kommun (2013a) utgår istället från att majoriteten av de boende lätt ska kunna nå lekplatsen, med en maxgräns på 750 meter, att lekplatsen ska vara belägen i en trafiksäker miljö samt att ett eller flera större offentliga grönområden bör finnas i anslutning till lekplatsen. Enligt Bodelius & Kylin (2014) är avståndet det som är mest avgörande vid val av lekplats - för både barn och vuxna - och där Boverket kommit fram till att 300 meter är vad man är beredd att gå för att nå närmsta bostadsnära natur.

Suzanne de Laval (2015) beskriver hur barn utforskar och undersöker den så betydelsefulla fysiska omgivningen med sina sinnen för att sedan omsätta sina intryck genom aktiviteter och lekar. Barn är under många år av sin utveckling och uppväxt fokuserade på den fysiska miljön där de genom sitt undersökande får en förståelse för hur världen fungerar. Med stigande ålder utvidgas barnens egna utforskande av den fysiska omgivningen som därför behöver vara trygg, tillgänglig och stimulerande. För att barn ska ha möjlighet att ta del av en utvecklande utemiljö behöver de plats och utrymme (de Laval 2015). Det är här som stadsplanerarna har en viktig roll – att se till att barnen får den plats och utrymme som de så väl behöver.

Tillgång och närhet till vardagsnära lek skiljer sig emellertid mellan städernas olika typer av områden då förmågan att förflytta sig på ett säkert sätt varierar (Bodelius & Kylin 2014). Vid lekplatsutveckling är detta en viktig aspekt att beakta då Bodelius & Kylin (2014) menar att avståndet till närmsta lekplats samt rekommenderat antal kan variera beroende på om ett område är trafikerat, trafikfritt eller naturnära (Bodelius & Kylin 2014). Förutom avståndet, är barns möjlighet att själva ta sig dit en avgörande faktor för barnens val av lekplats (Bodelius & Kylin (2014). En positiv effekt av vardagsnära lekplatser är att barnen blir mer aktiva, får en bättre lokalkännedom samt att deras anknytning till den fysiska miljön närmast hemmet ökar (Bodelius & Kylin 2014).

Jansson & Persson (2010) pekar dock på att en förändring har skett kring barns utomhuslek de senaste decennierna då barn generellt leker mindre utomhus än vad tidigare generationer gjort, möjligtvis eftersom barns rörelsefrihet har minskat på grund av föräldrars ökade oro. En annan orsak kan vara ett ökat användande av mobiltelefoner, datorer et cetera och där den fysiska världen sonika byts ut mot den virtuella (de Laval 2015). Desto viktigare är det att tillgång ges till trygga, vardagsnära lekmiljöer, lekplatser eller lekstråk (se figur 28) och att de nås, på ett säkert sätt, genom ett nätverk av gång- och cykelvägar. En annan möjlig väg vid lekplatsutveckling skulle kunna vara att kombinera den fysiska världen med den virtuella genom en digitalisering av utvalda delar av platser eller stråk för att på så vis kunna möta den nya generationens intresse (de Laval 2015; Jansson 2016; Sallnäs Pysander 2017).

Figur 29. Med inspiration från Varbergs kommuns (2013a) lekplatsplan är figuren en ansats att försöka ge exempel på olika lekmiljöer och möjligheter till lek – ur flera hållbarhetsperspektiv - som barn kan tänkas ha i sin närhet.

Placering och omgivning: Betydelsen av lekplatsens placering är viktig, då det kan avgöra hur väl den kommer fungera som en plats för både lek och möten, enligt Jansson (2016.) Varbergs kommun (2013a) utgår ifrån tre riktlinjer vid placering av sina lekplatser: Majoriteten av de boende ska lätt kunna nå lekplatsen, med en maxgräns på 750 meter, lekplatsen ska vara belägen i en trafiksäker miljö, med så lite motortrafik som möjligt samt att ett eller flera större offentliga grönområden bör finnas i anslutning till lekplatsen. Falkenbergs kommun (2015a) har i sina gröonstrukturstrategier istället angivit 300 meter som gräns till närmsta bostadsnära park eller natur och där ett flertal kvaliteter nämns; lek, allmänning, rekreation, promenad samt grön oas med ett varierat växt- och djurliv.

Bodelius (2013 s. 62) har i sina lokaliseringsprinciper pekat på ett flertal mätbara faktorer som visar på om en lekplats är gynnsam för dess användning eller inte:

- BILVÄGAR (ej förbipasserande genomfartstrafik),
- GÅNG-/CYKELVÄGAR (möjlig att nå via gång-/cykelväg),
- STÖRRE GRÖNSTRUKTUR (i anslutning till grönområde om minst 5 ha),
- NATURLIGA ELEMENT (stora lekmöjligheter på platsen),
- BOSTÄDER (Central placering med >70 % yta som täcks av bostadsbebyggelse inom en radie av ex 300 m)
- FÖRSKOLOR (förskolor inom 300 meter),
- ANDRA MÅLPUNKTER (flera andra målpunkter nära, såsom shopping, rekreation, kultur, service eller annan fritidsaktivitet)

Figur 30 visar exempel på en miljö som ingår i ett stråk som ligger placerad med både bostäder och flera skolor samt förskolor i sin omgivning. Platsen är ett vattenfyllt, före detta, stenbrott och har flera ekologiska värden med sin biologiska mångfald, variation av växtlighet och naturmaterial. Det gamla stenbrottet innehåller många lekkvaliteter, året om, som lockar till nyfikenhet och utforskande. Då platsen inte kräver dyra investeringar eller kostsamma skötsel- och underhållskostnader, är den även ekonomisk hållbar. Många gånger har liknande vattenhål ett stängsel placerat så nära inpå vattnet att åtkomst till miljön görs omöjlig. Här har dock den generösa stängslingen medfört en helt annan tillgänglighet av platsen, vilket istället ger sociala värden såsom möjlighet till lek, rekreation, rastning av hunden eller eventuell social samvaro vid grillplatsen. För att inte stenbrottet, som tidigare haft stadens avrättningsplats i sin närhet (Falkenbergs kommun 2015b) - eller andra platser för lek med intressant kulturhistorisk bakgrund ska förloras - är det av största vikt att platserna behandlas som de kulturarv som de faktiskt är (Jansson 2016).

Figur 30. Ett vattenfyllt, fd, stenbrott i Falkenberg, 'Amos håla', med flera kvaliteter - ur ett hållbarhetsperspektiv. Foto: Caroline Andersson.

Barns möjlighet till egna platser: Just möjligheten att hitta och skapa sina egna platser är oerhört viktigt för barns utveckling (Jansson 2016) då det oftast är där de söker efter trygghet, utmaningar och spänning (Heurlin-Norinder 2005). För att barn ens ska kunna uppfatta en plats som sin egen, pekar även Kylin (2004) på vikten av att barn ges möjlighet att hitta sina egna platser där de tillåts konstruera och påverka miljön. Kylin (2015) menar att sättet vi ser på barn och barndom, påverkar vilka frågor som ställs i olika planeringssammanhang och som i sin tur påverkar hur staden tar form. Frågan som exempelvis bör ställas är: "Finns det några platser här för barn att själva ta sig runt och skapa sina egna platser?"

Den så viktiga kojleken, där barn har möjlighet att dra sig undan och skapa sin alldeles egna plats, görs möjlig av lekbar vegetation (Lenninger & Olsson 2006) samt tillgång till löst material (Malmö stad 2011). Kylin (2004) beskriver tre olika typer av kojor: *buskkojan* som röjs fram av förskolebarn i buskage och snår, *kojan med löst material* samt *trädkojan* som företrädesvis byggs av de äldre barnen. Bilderna nedan (se figur 31, 32 & 33) visar exempel på de tre olika kojorna beskrivna av Kylin (2004).

Figur 31. I buskaget göms en hemlig buskkoja. Foto: Caroline Andersson.

Figur 32. Koja med löst material.
Foto: Caroline Andersson.

Figur 33. Trädkoja i återvunnet material.
Foto: Caroline Andersson.

GEOGRAFISK KONTEXT

Platsspecifika egenskaper

Tillgång och närhet: Tillgång till vardagsnära lekmiljöer – 300 m som riktvärde till närmaste naturmiljö, lekstråk eller lekplats – delvis beroende på om hemmet ligger i ett område som är trafikerat, trafikfritt eller naturnära. Ett välutvecklat nät av gång- och cykelvägar möjliggör för barn, unga och vuxna att kunna förflytta sig på ett säkert sätt. **(1p)**

Placering och omgivning: Lekplatsen är placerad enligt flera lokaliseringsprinciper: Lekplatsen har ingen förbipasserande genomfartstrafik, är möjlig att nå via gång-/cykelväg, ligger i anslutning till grönområde om minst 5 ha, innehåller naturliga element med många lekmöjligheter, ligger i anslutning till många bostäder, förskolor och skolor liksom shopping, rekreation, kultur, service eller annan fritidsaktivitet. **(1p)**

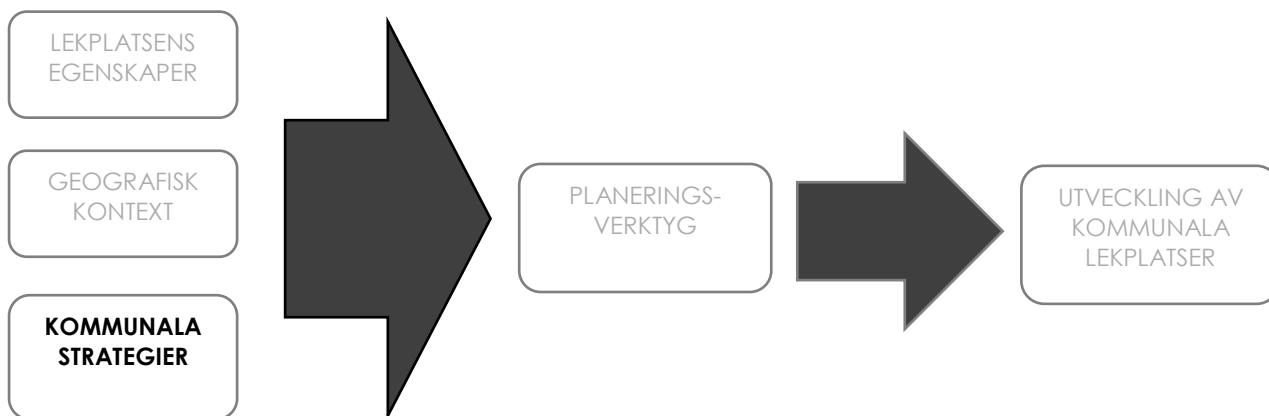
Barns möjlighet till egna platser: Finns det några platser här för barn att själva ta sig runt och skapa sina egna platser? På lekplatsen och i dess omgivning ges barn möjlighet att skapa sina egna platser, genom lekbar vegetation och löst material, t ex: buskkojor, kojor med löst material, trädkojor. **(1p)**

Figur 34. Sammanfattning av de faktorer som undersökningen av lekplatsens geografiska kontext pekade på – ur ett hållbarhetsperspektiv.

KOMMUNALA STRATEGIER

Den här delen av arbetet fokuserar på kommunala strategier (se figur 35) och hur de kan påverka och möjliggöra utvecklingen av hållbara lekmiljöer utomhus. Frågeställningen som behandlas i den här delen av arbetet:

Hur kan en kommun arbeta strategiskt med hållbar lekplatsutveckling?

Figur 35. Figuren visar vilken del som arbetet har fokus på.

Barnvänlighet

Barnvänliga lekmiljöer inbjuder till lek, är integrerade i den omgivande miljön - genom stråk, noder och områden - och ger barn möjlighet till att skapa sina egna platser (Mårtensson & Kylin 2005). En lekmiljö med många *affordances* ger barn fler valmöjligheter till lek, kontroll och kreativitet och enligt Kyttä (2003 se de Laval 2015 s.39) ger många *affordances*, i kombination med rörelsefrihet hos barn, en barnvänlig miljö. En barnvänlig miljö är dessutom ofta använd samt är skyddad från skadegörelse (Chatterjee 2005 se Jansson 2010 s. 78).

Att ge barn goda fysiska uppväxtmiljöer är att ge barnen plats i staden och en plats i samhället. Barn behöver plats och utrymme och närhet till vuxna. Barns trygghet är beroende av vuxnas närhet och det är genom vuxna som barn lär sig förstå omvärlden. Dessa båda grundläggande behov, av plats och närhet, måste stadsplanerare beakta för att vi ska få barnvänliga städer och barnvänliga samhällen, det vill säga samhällen som bejakar barns behov och tar hänsyn till dem när städer planeras (de Laval 2015 s. 13).

Figur 36. Bilderna visar exempel på en barnvänlig miljö i Falkenberg genom att barn getts möjlighet att skapa sina egna platser. På den röda skylten står: 'Kungaskogen - välkomna allihop' och på den blå skylten: "Välkommen in och lek - på vänskap ska man inte spara". Foto: Caroline Andersson.

Barnperspektiv: I ett urbant sammanhang innebär ett barnperspektiv bland annat en insikt - hos planerare och förvaltare av barn utemiljöer - kring vikten av barns egna platser och att det "måste återspeglas i hela stadens, struktur, utformning och gestaltning" (Mårtensson & Kylin 2005 s.8). Studier har visat att vuxna planerare med ett barnperspektiv och barn i 11-12-årsåldern har identifierat samma saker i sin omgivning som viktiga, såsom minskad trafik och tillgång till det offentliga rummet, gröna omgivningar samt mötesplatser (Björklid & Nordström 2012). Björklid & Nordström (2012) menar därför att vuxna planerare, genom barnperspektivet, kan bli talespersoner för barn och deras perspektiv för att säkra barns plats i staden och mot en hållbar utveckling.

För att öka barnvänligheten i en stad, kan införandet av *Barnkonsekvensanalys* (Göteborgs stad 2011), vara ett viktigt verktyg för en stadsplanerare och som handlar om att ett barnperspektiv läggs på den planerade förändringen i staden, för att i sin tur kunna se hur förändringen kan tänkas påverka barn och unga. Barnkonsekvensanalyser har enligt Nordström (2013 de Laval 2015 s. 73) alla möjligheter att ge bättre livsmiljöer för alla generationer i en stad som då blir mer dynamisk och levande. Några som regelbundet arbetar med olika former av barnkonsekvensanalyser, är Trafikverket och Göteborgs Stad (de Laval 2015). Barnperspektivet bör genomsyra all stads- och samhällsplanering i ett tidigt stadium för att barnen inte ska bli socialt utanför vilket de förmodas bli om deras plats i samhället inte erkänns och tillkännages (Mårtensson & Kylin (2005) och att det arbetet måste få ta tid (Nordström (2013 se de Laval 2015 s. 74).

Barns perspektiv: Skillnaden mellan de båda begreppen - barnperspektiv och barns perspektiv - är stor och skiljs åt beroende på vem det är som formulerar perspektivet - barnen eller någon som företräder barnen (Halldén 2003 se de Laval 2015 s. 67). För en lekplatsförvaltare handlar barns perspektiv mycket om att göra barn delaktiga i lekplatsutvecklingen, föra en dialog med dem och låta dem påverka sina lekmiljöer på olika sätt (Jansson 2016). Genom att involvera barn och barns perspektiv tidigt i planeringsprocessen får vi en barnvänligare stad som synliggör barnens behov, erfarenheter och synpunkter (de Laval 2015). Mårtensson & Kylin (2005) pekar på paradoxen som blir om barn inte involveras i samhällsplaneringen eftersom barn behöver tränas i att ta plats i samhället inför sina framtida roller som vuxna.

Barn i alla åldrar behöver utmaningar och Jansson (2015a) framhäver utmaningars stora betydelse för en ökad lekplatsanvändning bland barn. Sandseter (2010, se Mårtensson 2013a s. 504) menar dessutom att risktagandet och den skräckblandade förtjusningen är en bidragande orsak - och tillika utvecklingsmässigt viktig komponent - till utomhuslekens attraktionskraft. Lekplatsförvaltare behöver därför en förståelse för barns behov av utmaningar, möjlighet till att skapa sina egna platser (Jansson 2015a) och dessutom inse det lösa materialets värde för barns lek (Norén-Björn 1977). Då barn ges möjlighet att hitta, påverka och själva skapa sina egna platser, är det viktigt att förvaltare och andra vuxna ser dessa platser som viktiga markörer för en barnvänlig stad och "inte som något störande och skräpig" (Mårtensson & Kylin 2005 s. 8; Jansson 2015). Jansson (2010) menar även att då barn ges möjlighet till sina egna platser i en kommun, får ofta lekplatsutrustning en minskad betydelse för barns lek, vilket leder till ett minskat behov av ett kostsamt och tidskrävande design- och analysarbete för att skapa värdefulla platser för lek.

Delaktighet: Barnombudsmannen (2015 s.1) belyser vikten av barns delaktighet och barns perspektiv i sitt faktablad:

För att man ska kunna bedöma barnets bästa måste barnet själv ges möjlighet att framföra sina synpunkter. För att barnets bästa ska kunna tillgodoseas måste barnets åsikter tillmätas betydelse. Först när barnet själv fått uttrycka sina åsikter och de tas med i besluten, kan barnets bästa i egentlig mening lyftas fram och sättas i främsta rummet.

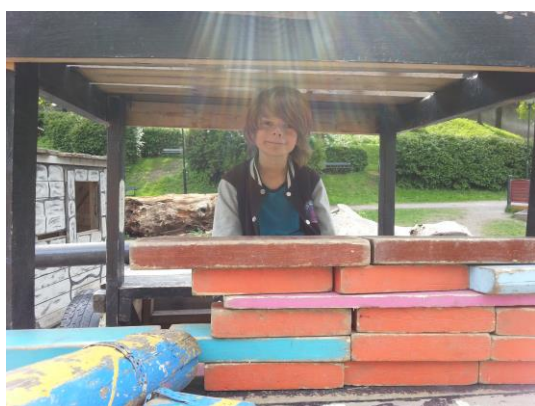
Vikten av att göra barn delaktiga i planeringsprocessen har även uppmärksammats av ett flertal kommuner, däribland Varberg. I deras lekplatsriktlinje (2013a) går det att ta del av deras tankar kring utveckling av lekmiljöer och där de har som mål att förvaltaren har ett samarbete med de framtida användarna av platsen – barn, ungdomar och föräldrar - och att de tillsammans kommer fram till en fungerande utformning. Detta ger ett fokus på vilka upplevelser och aktiviteter man önskar uppnå istället för att enbart fokusera på lekplatsutrustning. Förutom att barns delaktighet i planeringsprocessen ökar stadens barnvänlighet, kan det även leda till positiva erfarenheter för inblandade chefer samt att deras kunskap kring barns behov ökar (Jansson & Ramberg 2012).

Enligt Freeman (1995 se Tranter & Pawson 2010 s. 45) är det viktigt att barn ges möjlighet att utforska sin naturliga miljö i sin barndom för att kunna bli miljömedvetna vuxna med förmågan att förbättra hållbarheten i sin omgivning (Freeman 1995 se Tranter & Pawson 2010 s. 45). Tranter & Pawson (2010) poängterar dessutom vikten av att barn involveras och görs delaktiga i en kommuns planeringsprocesser för att städerna ska kunna bli miljövänligare och socialt hållbara:

Alla egenskaper hos en barnvänlig stad är samma egenskaper som skulle leda till en renare miljö, mindre energisnåla transportsystem, ett rättvisare samhälle med en mer deltagande demokrati samt trygga och välkomnande offentliga utrymmen med möjligheter till spontan kontakt med människor (Tranter & Pawson 2010 s. 45).

Många barn har dessutom en önskan om att kunna påverka sin lekmiljö på plats genom exempelvis anläggning, skötsel och underhåll (Jansson 2015a, 2016; Boverket 2015)

Organiserade bygglekplatser är ett annat sätt för barn att vara delaktiga i formandet av sina lekmiljöer, där löst material och personal möjliggör barns skapande (Jansson 2016) och som dessutom skapar variation bland lekplatsutbudet. Bygglekplatser ses ofta som idealet för lekplatser med sina särskilda kvaliteter för barn och deras möjlighet till kreativitet, återbruk och samarbete (Jansson 2016).

Figur 37: Bygglek med klossar i Rålambshovsparken, Stockholm. Foto: Caroline Andersson.

Figur 38: Bygglek i Rålambshovsparken, Stockholm. Foto: Caroline Andersson.

Metoder

För att en lekplats ska fungera och vara hållbar över en längre tid är det viktigt med strategier som möjliggör en hållbar lekplatsutveckling. Kommunala strategier kring lekplatsutveckling handlar mycket om att hitta metoder kring samarbete, ansvar och rutiner för att kunna erbjuda en barnvänligare stad. Varbergs kommun (2013b s. 24) tillämpar följande strategi för att kunna skapa lekfulla miljöer:

5.5 Skapa lekfulla miljöer: Att leka är att lära, både för barn och vuxna. Genom att integrera lek på fler ställen än de traditionella lekplatserna kan vi skapa mer tillåtande miljöer som uppmuntrar till rörelse. Gångator kan göras lekvänliga med sittmöbler och offentlig konst som ger klättermöjligheter. Barns utforskande på egen hand ska göras möjlig. Där spelar den bostadsnära naturen en viktig roll för lek där man kan hoppa, studsa, springa, bygga kojor och uppleva äventyr. Även andra platser såsom utomhusgym, spontanidrottsplatser, motionscentraler och utflyktslekplatser behöver utvecklas och skapas. Genom belysning kan användning året runt möjliggöras. Lekplatserna ska vara spännande mötesplatser för många åldrar och smaker. En fördjupad lekplatsriktlinje behöver tas fram för att utreda dagens lekplatsbehov samt för att se nya möjligheter för lek.

Samarbete: Lekplatsutveckling kräver ett helhetstänk, samarbete mellan olika förvaltningar och ett stort engagemang (Jansson 2015b). Jansson & Ramberg (2012) betonar även den positiva effekt som ett förvaltningssamarbete ger, när många i den kommunala organisationen involveras i lekplatsutvecklingen. Vid ett större förvaltningssamarbete kan viljan att prova nya metoder då öka och lekplatsarbetet kan få en högre status genom att fler involveras - med olika positioner i organisationen - vilket i sin tur kan leda till att kompetensutvecklingen bland de inblandade ökar (Jansson & Ramberg 2012).

Rasmusson (1998 se Jansson, Bucht & Bodelius 2016 s. 91) menar att det även behövs samarbete och kommunikation mellan barn och vuxna för att kunna forma barnvänliga och hållbara bebyggda miljöer. Även formandet av platsbyggda lekmiljöer gynnas av ett samarbete och en öppen dialog mellan förvaltare, certifierade besiktingsmän och andra för projektet viktiga aktörer (Lenninger & Olsson 2016), vilket Varbergs kommun (2013a) visat prov på i samband med sina platsbyggda stadsdelslekplatser.

Ansvar: Kommunen ansvarar för att lekplatser och lekredskap på kommunal mark är säkra och tillgängliga genom ett flertal europastandarder för lekredskap och tillhörande stötdämpande underlag (Boverket 2015b). Vid platsbyggda lekmiljöer - med egenhändigt gjorda lekredskap - och som samtidigt ställs till förfogande för offentligt bruk, är det valfritt om de ska omfattas av standarden för lekredskap och deras fallunderlag. Enligt Boverket (2015b) räcker det istället att "kunna visa för tillsynsmyndigheten (kommunens byggnadsnämnd eller Konsumentverket) någon annan teknisk dokumentation, t.ex. ett godkänt provningsprotokoll, på att produkten ändå är säker".

Sedan Barnkonventionen infördes i Sverige, har två olika och delvis motsatta definitioner av barndom utvecklats och Kylin (2015; Kylin & Bodelius 2015) pekar på hur planerares syn på barn och barndom speglar sig i dagens planering – om barn är i behov av skydd eller om de är medborgare med rätt att medverka. Om barn ses som något som är i behov av skydd och som behöver skyddas, planeras det FÖR barn med VUXNAS erfarenheter. Det positiva är då att det avsätts yta och platser för barn och att barn synliggörs i staden genom specifika platser. Däremot isoleras barn från de vuxnas värld samt hänvisas till separata platser med det skyddande synsättet.

Om barn däremot ses som medborgare med rätt att medverka, görs planeringen MED barn med BARNs erfarenheter. Fördelarna är då att barns egna platser uppmärksammas och att staden ses som en inkluderande miljö. Risken med detta synsätt kan vara att det inte avsätts någon yta alls för barn och deras behov och där barn dessutom riskerar att deltaga i processer där drivkraften ofta är att säkra ekonomiska investeringar, där de får svårt att göra sin röst hörd (Kylin 2015; Kylin & Bodelius 2015). Kan det inte vara så att en kommun tar ansvar för att man planerar FÖR barn, TILLSAMMANS med barn och samtidigt låter barnen hitta och skapa sina EGNA PLATSER i staden? Det är här som planeraren har ett ansvar att det faktiskt blir så, då det ena synsättet inte behöver utesluta det andra.

Rutiner: För att en kommun ska kunna möjliggöra en hållbar lekplatsutveckling behövs rutiner tas fram kring hur detta ska möjliggöras på bästa sätt. Mycket handlar det om att prova sig fram för att hitta möjliga vägar och strategier som kan tänkas fungera. En väg att gå kan vara att hitta rutiner kring vilken den mest optimala placeringen av lekplatsen, lekmiljön eller lekstråket är och där (Bodelius 2013) *lokaliseringsprinciper* kan vara ett sätt. Dessutom kan det vara bra att hitta rutiner som bland annat hjälper till att identifiera de viktiga platsspecifika kvaliteter som är nödvändiga för att kunna skapa lättillgängliga barnvänliga miljöer och som har ett stort innehåll på lekmöjligheter, affordances, för barn (Jansson 2010). Jansson (2016) pekar dessutom på betydelsen av mycket vegetation och gröna omgivningar för att skapa trivsamma platser att vara på och där lekvänliga stråk kan bidra till en mer rörelsefrihet hos barn.

Vid involvering av barn i lekplatsutvecklingen finns det flera tillvägagångssätt att starta en dialog och därmed också öka barn och ungas inflytande i stadsplaneringen (de Laval 2015). En metod till att skapa delaktighet med barnens perspektiv i fokus kan förslagsvis vara via kontakt med skolor (de Laval 2015) där det ofta finns olika referensgrupper att arbeta tillsammans med. I Falkenbergs kommun (2016b) och många andra finns något som heter *Skapande skola* vars syfte är att elever ska ges möjlighet att själva få skapa tillsammans med professionella kulturaktörer och där eleverna får en möjlighet att uppleva professionell konst och kultur. Ett sådant projekt hade exempelvis kunnat vara att engagera en lokal konstnär, snickare eller annan hantverkare som tillsammans med eleverna hade utvecklat en lekplats i skolans närhet. *Barnkartor i GIS*, är ett annat verktyg att använda, tillsammans med barn och unga, i stadsplaneringssammanhang och som utvecklats av Berglund & Nordin (2010).

Universell design är ett koncept som består av sju designprinciper och som kan användas som stöd vid planering av tillgänglighetsanpassning av lekplatser (Prellwitz 2016). Sveriges kommuner och landsting (2006) har gett ut skriften *Mer åt fler på lekplatsen – bra lekplats för barn med funktionshinder blir bättre lekplats för alla* som även den kan fungera som ett stöd och inspiration för att visa hur en lekplats kan bli mer välkomnande för alla utan att det behöver kosta allt för mycket. Ett annat tillvägagångssätt kan vara att ta hjälp av den kommunala habiliteringen, vilket gjorts i Varbergs kommun, vid planering av lekplatser för att i samarbete med dem få råd kring olika måttanpassande lekredskap et cetera.

Nuvarande utveckling av lekplatser handlar mycket om reinvesteringar, vilket ofta innebär utbyte av befintliga prefabricerade lekredskap utan att någon ny standardhöjning görs. Risken är då att fokus enbart läggs på dyr lekutrustning samt tillhörande dyra fallunderlag. Ekonomiska satsningar behövs på lekplatser och det gäller för kommunen att även hitta ekonomiska rutiner som möjliggör en hållbar lekplatsutveckling. En variant kan vara att skapa rutiner som gör det möjligt att bygga platsbyggda lekredskap, gärna med återvunnet material. Jansson (2016) menar att förbättringar och utveckling av lekplatser åt ett mer hållbart håll, inte alltid behöver innebära så höga kostnader (Jansson 2016).

För att undvika att lekplatsutvecklingen bara blir en engångsförteelse, är det viktigt för en kommun att ta fram rutiner som tillämpas regelbundet, med återkommande och upprepade insatser (Jansson & Ramberg 2012).

KOMMUNALA STRATEGIER

Barnvänlighet

Barnperspektiv: Lekplatsförvaltaren har en insikt kring vikten av barns egna platser samt att barn har behov av rörelsefrihet. Lekplatsförvaltaren inser dessutom att det är viktigt att barn ges tillgång till gröna omgivningar, det offentliga rummet och till mötesplatser samt inser vikten av en minskad trafik. **(1p)**

Barns perspektiv: Lekplatsförvaltaren har tidigt, genom dialog, involverat barn i lekplatsutvecklingen för att synliggöra deras behov, erfarenheter och synpunkter. **(1p)**

Delaktighet: Lekplatsförvaltaren har gjort de framtida användarna delaktiga i lekplatsutvecklingen – barn, ungdomar, vuxna – och tillsammans med dem kommit fram till en fungerande utformning. **(1p)**

Metoder

Samarbete: Kommunens struktur, möjliggör att lekplatsförvaltaren har ett helhetstänk, är engagerad samt samarbetar med aktörer som är viktiga i sammanhanget, t ex: förvaltningssamarbete, samarbete med lekplatsens användare samt andra i sammanhanget viktiga aktörer. **(1p)**

Ansvar: Kommunen tar ansvar för att en barnvänligare stad skapas genom barnperspektivet, barns perspektiv samt genom att barn görs delaktiga i lekplatsutvecklingen. **(1p)**

Rutiner: Kommunen har tagit fram rutiner eller riktlinjer som möjliggör en hållbar lekplatsutveckling och tillämpar dessa regelbundet, t ex: barnkonsekvensanalys, lokaliseringsprinciper, skapande skola, barnkartor i GIS, universell design etc. **(1p)**

Figur 39. Sammanfattning av de kommunala strategier som undersökningen pekade på - ur ett hållbarhetsperspektiv.

SAMMANFATTNING AV UNDERSÖKNINGEN

LEKPLATSENS EGENSKAPER

Platsens kvaliteter & påverkbarhet

Varierad topografi, Lekbar vegetation, Löst material & Barns möjlighet till egna platser

Inkludering

Lekredskap och deras integration i landskapet, Tillgänglighet & Mötesplats

Möjlighet till omvärldsförståelse

Tid och förändring, Ekosystemtjänster & Naturliga material

Karaktär

Rymlighet, Rumslighet & Variation

GEOGRAFISK KONTEXT

Platsspecifika egenskaper

Tillgång och närhet, Placering & Omgivning

KOMMUNALA STRATEGIER

Barnvänlighet

Barnperspektiv, Barns perspektiv & Delaktighet

Rutiner

Samarbete, Ansvar & Metoder

Figur 40. Sammanställning av undersökningens olika delar som i sin tur leder fram till ett planeringsverktyg för kommunal lekplatsutveckling.

3. PLANERINGSVERKTYG

FÖR HÅLLBAR KOMMUNAL LEKPLATSUTVECKLING

Den här delen av arbetet fokuserar på de kvaliteter, faktorer samt strategier som undersökningen identifierade som utmärkande för en hållbar lekmiljö utomhus (se figur 41). De i sin tur leder fram till ett förslag på ett planeringsverktyg som förhoppningsvis kan bidra till att utvecklingen av ett kommunalt lekplatsutbud går åt ett mer hållbart håll. Frågeställningen som behandlas i den här delen av arbetet:

Vilka kvaliteter, faktorer och strategier kännetecknar hållbara lekmiljöer utomhus och hur kan de användas i ett planeringsverktyg för kommunal lekplatsutveckling?

Figur 41. Figuren försöker illustrera vad undersökningens olika delar innehåller och hur de i sin tur leder fram till ett planeringsverktyg för kommunal lekplatsutveckling.

Planeringsverktyg för hållbar kommunal lekplatsutveckling

Målet med arbetet var att - genom undersökningen - komma fram till ett verktyg, eller liknande, som skulle kunna användas i samband med utvecklingsarbetet av kommunala lekplatser, sett ur ett hållbarhetsperspektiv. *OPEC*, *Lekvärdesfaktorn* och flera andra verktyg är exempel på så kallade bedömningsmatriser som ofta används vid formativ bedömning för att kunna värdera olika kvalitetsaspekter enligt ett poängsystem. Ett flertal varianter av bedömningsmatriser används också inom skolans värld där olika aspekter av kunskap bedöms efter olika kvalitativa nivåer (Kjellström 2013). Bedömningsmatriser är enkelt uppbyggda verktyg som tydligt visar vad som är bra och vilka utvecklingsmöjligheter som finns.

Under arbetets gång har ett enkelt och användarvänligt redskap eftersträvat, dels för att kunna användas i fält men även för att öka användbarheten genom att inte vara alltför omfattande. Det framtagna planeringsverktyget KOM UT & LEK! är en bedömningsmatris med modifikation som är uppdelad i två delar - en teoretisk och en praktisk del. Den första delen består av det samlade resultatet från undersökningen och som används som mall vid arbetet kring lekplatsers planering, förvaltning och utveckling. För enkelhetens skull, ryms mallen på en dubbelsidig utskrift och kan med fördel lamineras, vilket underlättar vid arbete ute i fält.

Den andra, mer praktiska delen, innehåller en slags blankett för ifyllnad av resultatet från inventeringen. Från början var tanken att poängsättningen för varje del skulle vara max 1 poäng och i de fall då lekplatsen enbart delvis nådde upp till poängen, kunde 0,5 p ges. I samband med testet av det framtagna verktyget blev poängsystemets brister tydliga som då omarbetades för att ge fler valmöjligheter i poängsättningen. Poängsättningen ges enligt följande:

 = 1 p = 0,75 p = 0,5 p = 0,25 p Maximalt kan verktyget ge 21 poäng.

Poängsättning kan vara en strategi att öka möjligheten att jämföra olika projekt och på ett enkelt sätt kunna se olika lekplatsers förbättringsmöjligheter. En annan möjlig strategi kan vara att använda planeringsverktyget utan poängsättning och då istället tillämpa det som en slags checklista. Det viktiga är att behålla helhetsperspektivet vid planering, förvaltning och utveckling av lekplatser. En fördel kan därför vara att se på lekplatsens roll i ett större perspektiv gärna i anknytning till en större inventering av hela bostadsområden – både befintliga samt planerade.

Tanken är att planeringsverktyget ska användas i förvaltningsövergripande sammanhang och då fungera som stöd mellan olika professioner och aktörer. Förhoppningsvis fångas då många av de kvaliteter, faktorer och strategier upp som kan förknippas med en hållbar lekplatsutveckling.

KOM UT & LEK! Planeringsverktyg för Kommunal Utveckling och Lekplatsförvaltning

LEKPLATSENS EGENSKAPER

Platsens kvaliteter & påverkbarhet

Varierad topografi: Lekplatsen har en varierad topografi med kullar, backar, bergsknallar eller andra höjdskillnader. Andelen yta med vegetation och topografi är \geq hälften **(1 p)**

Lekbar vegetation: Lekplatsen har ett innehåll av naturlig eller planterad vegetation, såsom träd och buskar, och som är lekbar, t ex: klätterträd, lekbuskage, lekfullt klippta gångar i högt gräs etc. **(1 p)**

Löst material: På lekplatsen finns tillgång till löst material som ligger framme eller läggs i en låda, t ex: klossar, sand, pinnar, grenar, kottar, barr, stenar, klossar etc. **(1p)**

Inkludering

Lekredskap och deras integration i landskapet: Lekplatsens vegetation gör att max hälften av himlen är synlig där barn brukar vistas och leker mest. Lekplatsen har lekredskap som är integrerade i landskapet, t ex: rutschkana som utnyttjar lekplatsens höjdskillnad, lekredskap som är placerade under vegetation eller träd. **(1p)**

Tillgänglighet: Finns det eller planeras det för någon bollplan? Då bör ytan med sand- och vattenlek, rutschkanor, gungor, klättring, cykling etc. ta lika stor plats i anspråk. Lekplatsen har flera valmöjligheter att hitta olika platser för lek, möten och avkoppling. Lekplatsen har dessutom anpassats för många olika funktionsvariationer och individer t ex: rullstolsanpassning, kompisgunga etc. **(1p)**

Mötesplats: Lekplatsen har belysning samt har ett urval av sittplatser, bord, eldplats etc. På lekplatsen finns flera exempel på inkluderande utformning, t ex: tillgång på naturlig miljö, oprogrammerad utformning med en struktur och redskap utan tydliga funktioner. **(1 p)**

Möjlighet till omvärldsförståelse

Tid och förändring: Lekplatsen förändras under året och det finns olika saker att göra under de olika årstiderna samt vid olika väderlekar, t ex: åka pulka, hoppa i vattenpölar, leka med höstlöv, äta bär etc. Ju fler av de fyra elementen – jord, eld, luft och vatten – som finns på lekplatsen, desto bättre, t ex: odling, eldplats, vindskydd, vindflöjel, vattenlek etc. **(1p)**

Ekosystemtjänster: På lekplatsen finns ett flertal ekosystemtjänster representerade, t ex: fågelholkar, stekelhotell, ängar, död ved, fjärilsrabatt, öppen dagvattenhantering, odling etc. **(1p)**

Naturliga material: Lekplatsen har ett innehåll av naturliga giffria material och delar av den är byggd med återvunnet material och/eller är platsbyggd. En fördel om det finns en variation av genomsläppliga markmaterial. Undvik gummiastfalt, konstgräs samt stora ytor med hårdgjord yta. **(1p)**

Karaktär

Rymlighet: Lekplatsen erbjuder utrymme för rörelse i många olika riktningar och ger möjligheter som främjar en rörelsefylld lek, t ex: klättra, gunga, gå balansgång, åka rutschkana, tumla runt, rulla ner för en kulle etc. **(1p)**

Rumslighet: På lekplatsen finns en varierad rumslighet som ger en valmöjlighet i leken att hitta olika platser att vara på. En varierad rumslighet fås, exempelvis genom olika naturliga material, t ex: bergsknalle, stockar, stenar, buskar, träd etc. och/eller Lekplatsen är indelad i olika zoner. T ex: social - rymlig - vild zon. **(1p)**

Variation: En variation av lekmöjligheter finns på lekplatsen samt en variation av lekmöjligheter mellan olika lekplatser, t ex: platsbyggda unika lekredskap, bygglekplats, lekstråk, ta vara på platsens kvaliteter, digitalisering. **(1p)**

GEOGRAFISK KONTEXT

Platsspecifika egenskaper

Tillgång och närhet: Tillgång till vardagsnära lekmiljöer – 300 m som riktvärde till närmaste naturmiljö, lekstråk eller lekplats – delvis beroende på om hemmet ligger i ett område som är trafikerat, trafikfritt eller naturnära. Ett välutvecklat nät av gång- och cykelvägar möjliggör för barn, unga och vuxna att kunna förflytta sig på ett säkert sätt. **(1p)**

Placering och omgivning: Lekplatsen är placerad enligt flera lokaliseringsprinciper: Lekplatsen har ingen förbipasserande genomfartstrafik, är möjlig att nå via gång-/cykelväg, ligger i anslutning till grönområde om minst 5 ha, innehåller naturliga element med många lekmöjligheter, ligger i anslutning till många bostäder, förskolor och skolor liksom shopping, rekreation, kultur, service eller annan fritidsaktivitet. **(1p)**

Barns möjlighet till egna platser: Finns det några platser här för barn att själva ta sig runt och skapa sina egna platser? På lekplatsen ges barn möjlighet att skapa sina egna platser, genom lekbar vegetation och löst material, t ex: buskkojor, kojor med löst material, trädkojor. **(1p)**

KOMMUNALA STRATEGIER

Barnvänlighet

Barnperspektiv: Lekplatsförvaltaren har en insikt kring vikten av barns egna platser samt att barn har behov av rörelsefrihet. Lekplatsförvaltaren inser dessutom att det är viktigt att barn ges tillgång till gröna omgivningar, det offentliga rummet och till mötesplatser samt inser vikten av en minskad trafik. **(1p)**

Barns perspektiv: Lekplatsförvaltaren har tidigt, genom dialog, involverat barn i lekplatsutvecklingen för att synliggöra deras behov, erfarenheter och synpunkter. **(1p)**

Delaktighet: Lekplatsförvaltaren har gjort de framtida användarna delaktiga i lekplatsutvecklingen – barn, ungdomar, vuxna – och tillsammans med dem kommit fram till en fungerande utformning. **(1p)**

Metoder

Samarbete: Kommunens struktur, möjliggör att lekplatsförvaltaren har ett helhetstänk, är engagerad samt samarbetar med aktörer som är viktiga i sammanhanget, t ex: förvaltningssamarbete, samarbete med lekplatsens användare samt andra i sammanhanget viktiga aktörer. **(1p)**

Ansvar: Kommunen tar ansvar för att en barnvänligare stad skapas genom barnperspektivet, barns perspektiv samt genom att barn görs delaktiga i lekplatsutvecklingen. **(1p)**

Rutiner: Kommunen har tagit fram rutiner eller riktlinjer som möjliggör en hållbar lekplatsutveckling och tillämpar dessa regelbundet, t ex: barnkonsekvensanalys, lokaliseringsprinciper, skapande skola, barnkartor i GIS, universell design etc. **(1p)**

LEKPLATSENS EGENSKAPER

Platsens kvaliteter & påverkbarhet

Varierad topografi (1p):		
Lekbar vegetation (1p):		
Löst material (1p):		

Inkludering

Lekredskap och deras integration i landskapet (1p):		
Tillgänglighet (1p):		
Mötesplats (1p):		

Möjlighet till omvärldsförståelse

Tid och förändring (1p):		
Ekosystemtjänster (1p):		
Naturliga material (1p):		

Karaktär

Rymlighet (1p):		
Rumslighet (1p):		
Variation (1p):		

GEOGRAFISK KONTEXT

Platsspecifika egenskaper

Tillgång och närhet (1p):		
Placering och omgivning (1p):		
Barns möjlighet till egna platser (1p):		

KOMMUNALA STRATEGIER

Barnvänlighet

Barnperspektiv (1p):		
Barns perspektiv (1p):		
Delaktighe (1p):		

Metoder

Samarbete (1p):		
Ansvar (1p):		
Rutiner (1p):		

PROJEKTNAMN:

STORLEK i m²:

LEKPLATSENS EGENSKAPER (max 12p):
GEOGRAFISK KONTEXT (max 3p):
KOMMUNALA STRATEGIER (max 6p):

KOMMENTARER:

SUMMA TOTALPOÄNG (max 21p):

DATUM OCH SIGNATUR:

= 1 p

= 0,75 p

= 0,5 p

= 0,25 p

TEST AV PLANERINGSVERKTYG

Den här delen av arbetet fokuserar på det förslag på planeringsverktyg som tidigare tagits fram i detta arbete och där två enkla tester har utförts för att demonstrera hur det kan användas som stöd vid en inventering. Det framtagna planeringsverktyget KOM UT & LEK! har testats på två befintliga lekplatser i Varbergs kommun – stadsdelslekplatserna Lugnet och Erlandsgården. Urvalet gjordes för att jag dels hade kännedom om lekplatserna sedan tidigare studiebesök och platsbesök samt att jag visste att även planeringsverktygets båda delar – geografisk kontext och kommunala strategier – kunde inventeras genom Varbergs kommuns (2013a, 2013b) framtagna grönstrategier och lekplatsriktlinjer.

De båda testen visade på höga poäng för de båda stadsdelslekplatserna - Lugnet 19,5 p (21p) och Erlandsgården 19,75 p (21 p). För att utvecklas åt ett mer hållbart håll är det en fördel om de båda lekplatserna har ett större innehåll av löst material och ekosystemtjänster, byter ut miljöfarliga markmaterial såsom gummiasfalt och konstgräs mot mer naturliga alternativ samt ser till att mer av himlen täcks av vegetation där barn leker mest. Eftersom lekplatsriktlinjerna har en gräns på hela 750 meter till närmsta kommunala lekplats från bostaden, istället för de 300 meter som undersökningen pekade på, sänks poängen för de båda lekplatserna. Resultaten från de båda testen redovisas på nästföljande sidor.

LEKPLATSENS EGENSKAPER

Platsens kvaliteter & påverkbarhet

Varierad topografi (1p):		1
Lekbar vegetation (1p):		1
Löst material (1p):		0,75

Inkludering

Lekredskap och deras integration i landskapet (1p):		0,75
Tillgänglighet (1p):		1
Mötesplats (1p):		1

Möjlighet till omvärldsförståelse

Tid och förändring (1p):		1
Ekosystemtjänster (1p):		0,5
Naturliga material (1p):		0,75

Karaktär

Rymlighet (1p):		1
Rumslighet (1p):		1
Variation (1p):		1

GEOGRAFISK KONTEXT

Platsspecifika egenskaper

Tillgång och närhet (1p):		0,75
Placering och omgivning (1p):		1
Barns möjlighet till egna platser (1p):		1

KOMMUNALA STRATEGIER

Barnvänlighet

Barnperspektiv (1p):		1
Barns perspektiv (1p):		1
Delaktighet (1p):		1

Metoder

Samarbete (1p):		1
Ansvar (1p):		1
Rutiner (1p):		1

PROJEKTNAMN: Lugnets stadsdelslekplats i Varbergs kommun

STORLEK i m ² :	LEKPLATSENS EGENSKAPER (max 12p): GEOGRAFISK KONTEXT (max 3p): KOMMUNALA STRATEGIER (max 6p):	10,75 2,75 6,00
----------------------------	---	-----------------------

KOMMENTARER:	SUMMA TOTALPOÄNG (max 21p):	19,5
--------------	-----------------------------	------

Poängsänkande: Liten mängd löst material - stor del av himlen är synlig där barnen leker mest - liten mängd ekosystemtjänster - konstgräs - avståndet till närmsta lekplats på 750 m.

DATUM OCH SIGNATUR: 2017-08-19, Caroline Andersson

= 1 p

= 0,75 p

= 0,5 p

= 0,25 p

LEKPLATSENS EGENSKAPER

Platsens kvaliteter & påverkbarhet

Varierad topografi (1p):		1
Lekbar vegetation (1p):		1
Löst material (1p):		0,75

Inkludering

Lekredskap och deras integration i landskapet (1p):		0,75
Tillgänglighet (1p):		1
Mötesplats (1p):		1

Möjlighet till omvärldsförståelse

Tid och förändring (1p):		1
Ekosystemtjänster (1p):		0,75
Naturliga material (1p):		0,75

Karaktär

Rymlighet (1p):		1
Rumslighet (1p):		1
Variation (1p):		1

GEOGRAFISK KONTEXT

Platsspecifika egenskaper

Tillgång och närhet (1p):		0,75
Placering och omgivning (1p):		1
Barns möjlighet till egna platser (1p):		1

KOMMUNALA STRATEGIER

Barnvänlighet

Barnperspektiv (1p):		1
Barns perspektiv (1p):		1
Delaktighet (1p):		1

Metoder

Samarbete (1p):		1
Ansvar (1p):		1
Rutiner (1p):		1

PROJEKTNAMN: Erlandsgårdens stadsdelslekplats i Varbergs kommun

STORLEK i m ² :	LEKPLATSENS EGENSKAPER (max 12p): GEOGRAFISK KONTEXT (max 3p): KOMMUNALA STRATEGIER (max 6p):	11,00 2,75 6,00
----------------------------	---	-----------------------

KOMMENTARER:	SUMMA TOTALPOÄNG (max 21p):	19,75
--------------	-----------------------------	-------

Poängsänkande: Liten mängd löst material - stor del av himlen är synlig där barnen leker mest - få ekosystemtjänster - konstgräs - avståndet till närmsta lekplats på 750 m.

DATUM OCH SIGNATUR: 2017-08-19, Caroline Andersson

= 1 p

= 0,75 p

= 0,5 p

= 0,25 p

4. DISKUSSION

I denna avslutande del av arbetet, diskuteras hur arbetsprocessen gått till för att uppnå arbetets syfte och mål samt en genomgång av de valda metoderna och hur de fungerat. Dessutom diskuteras hållbarhetsbegreppet, utveckling av kommunala lekplatser, slutsatser samt tankar kring kommuners tänkbara utmaningar inför framtiden.

Detta examensarbete, *Lekfulla landskap*, ger förslag på ett planeringsverktyg som förhoppningsvis kan användas som stöd i samband med en hållbar kommunal lekplatsutveckling. Bakom förslaget ligger en undersökning av tre olika nivåer som på varierande sätt kan tänkas beröra och påverka en kommunal lekplats – *Lekplatsens egenskaper*, *Geografisk kontext* samt *Kommunala strategier*. Då helheten är viktig, är min förhoppning att indelningen av lekplatsens olika nivåer gör att den behålls.

METODER OCH HÅLLBARHETSBEGREPP

De valda metoderna har på olika sätt bidragit till att kunskap införskaffats för att uppnå arbetets syfte – att undersöka vad hållbarhet innebär när det gäller utveckling av lekplatser i kommunal regi. Litteraturstudierna genomsyrar exempelvis hela arbetet och genom dem har främst frågeställningarna – kring vilka *kvaliteter* som är utmärkande för hållbara lekmiljöer utomhus, vilka *faktorer* som behöver synliggöras i den geografiska kontexten för att en kommun ska kunna tillgodose vardagsnära lekmiljöer samt vilka *strategier* en kommun kan tänkas ha i samband med en lekplatsutveckling – kunnat besvaras. Undersökningen som berör den sista delen – kommunala strategier – hade dock kunnat vara mer omfattande, möjligen genom intervjuer samt ytterligare dokument- och litteraturstudier.

Något som kan konstateras genom undersökningen är att det finns väldigt mycket kunskap kring lekplatsers egenskaper och kvaliteter men att de möjligtvis kan vara svåra att använda sig av. Gällande den geografiska kontexten är det en viktig aspekt att få med i en lekplatsutveckling, men att det inte finns lika mycket kunskap att utgå ifrån. Dessutom skulle variationen kunna bli ännu större med exempelvis bygglekplatser samt att det finns ett behov av mer kunskap kring kommunala strategier – kopplade till en kommuns lekplatsutveckling – då mycket tyder på att det kan vara viktigt.

De tre metoderna – platsbesök, studiebesök och observation – gav stöd till de införskaffade teoretiska kunskaperna, vilket var viktigt för att öka medvetenheten kring utvecklingsarbetet av kommunala lekplatser. Dock hade en mer djupgående undersökning av Varbergs kommuns (2013a) lekplatsriktlinjer, genom exempelvis intervjuer, varit önskvärd då det under dokumentstudien visade sig att informationen som gavs under platsbesöket – kring exempelvis deras arbetsmetoder – inte alltid fanns tillgänglig i deras lekplatsriktlinje.

Vid utformningen av planeringsverktyget, vilket var arbetets mål, gällde det att försöka besvara frågeställningen kring *hur* kvaliteterna, faktorerna och strategierna – som kännetecknar en hållbar lekmiljö utomhus – skulle kunna användas i ett verktyg för kommunal lekplatsutveckling. Inspiration hämtades från både OPEC (Mårtensson 2013a) och Lekvärdesfaktorn (Malmö stad 2010-2011, 2011), två enkla och samtidigt användarvänliga verktyg för barns lekmiljöer utomhus. Under arbetets gång, har jag även fått ta del av arbetsmaterial från olika pågående projekt – liknande detta – och som gett mig ytterligare inspiration samt insikt kring betydelsen av enkla och användarvänliga planeringsverktyg. Möjligen hade ytterligare studier av andra verktyg, kopplade till barns lekmiljöer, gjort att deras för- och nackdelar lett till att detta arbetes planeringsverktyg fått en annan struktur och uppbyggnad. En möjlig vidareutveckling av verktyget skulle kunna vara en omformning till en mer frågebaserad inventering – där varje del inleds med en fråga – istället som nu, med påståenden.

En tvekan kring valet av hållbarhetsbegreppet infann sig i början av arbetet. Dels för att det är ett omdiskuterat begrepp men även svårigheten att på ett tydligt sätt kunna redogöra för de olika hållbarhetsaspekterna vid en lekplatsutveckling. Styrkan hos hållbarhetsbegreppet är just att alla tre perspektiv finns med – ekologisk, social samt ekonomisk hållbarhet – och som inte bör skiljas åt (Jansson 2016). I början av undersökningen sammanställdes en lista i tabellform som visade vilka kvaliteter och faktorer som främjar eller inte främjar en ekologisk, social eller ekonomisk hållbar lekmiljö och där de tre hållbarhetsperspektiven var separerade. Listan blev alldeles för omfattande och visade samtidigt på den komplexitet som en lekplatsutveckling kan tänkas innefatta av och att de olika hållbarhetsperspektiven många gånger går in i varandra. Även Janssons (2013, 2016) nio utgångspunkter - som kan användas för en hållbar kommunal lekplatsutveckling - visar på en komplexitet där utgångspunkterna, delvis, går in i varandra. Förutom Janssons nio utgångspunkter har jag i undersökningen inte lyckats hitta någon ytterligare sammanställning som berör flera nivåer kring kommunal lekplatsutveckling, liknande detta arbete.

I egenskap av studentmedarbetare på Falkenbergs kommun – som ges som exempel genom detta arbete - kom jag i kontakt med arbetet kring uppbyggandet av en lekplatsplan för kommunen. En anledning till att jag i slutändan valde att använda mig av hållbarhetsbegreppet i mitt arbete var just för att Falkenbergs kommuns (2016a s. 8) vision inför budgetåret 2017 lyder "Vi växer för en hållbar framtid" och där några av deras övergripande utvecklingsmål kretsar kring olika hållbarhetsaspekter.

Genom undersökningen har det framkommit att hållbarhet många gånger är jämförbart med barnvänlighet. Tranton & Pawson (2010) kopplar exempelvis barnvänliga städer med hållbara städer och där omtanken för barns välbefinnande kan vara den katalysator som behövs för att kunna göra åtgärder som främjar mer hållbara städer. Vad hade skett om det omdiskuterade begreppet *hållbarhet* istället byttes ut mot *barnvänlighet*? Vad hade vi fått med ett barnvänligare synsätt? Hade exempelvis "Lekfulla landskap: utveckling av kommunala lekplatser ur ett barnvänligt perspektiv" eller "Vi växer för en barnvänligare framtid" eller "Planeringsverktyg för barnvänlig kommunal lekplatsutveckling" kunnat möjliggöra att exempelvis Falkenbergs kommun gjort barnvänliga åtgärder som i slutändan hade främjat en mer hållbar utveckling?

UTVECKLING AV KOMMUNALA LEKPLATSER

Under arbetets gång har jag många gånger undrat över hur kommer det sig att inte fler kommuner arbetar efter en mer hållbar lekplatsutveckling. Varför är det så stort fokus på säkerhet och prefabricerade lekredskap? Handlar det om brist på tid, pengar, samarbete eller engagemang? Okunskap? Rädsla? Helt klart är att lekplatsutveckling är komplext och innefattas av många nivåer där det är mycket att tänka på. I slutändan beror mycket på vad de styrande - politiker och chefer – har på agendan och hur deras attityder och engagemang påverkar verksamheten.

Enligt Jansson (2016) finns det behov av att tänka bredare när det gäller lekplatsutveckling och där uttryck som *lekfulla platser* eller *lekfulla landskap* ibland nämns (Woolley 2007 se Jansson 2009 s. 35). Dessa begrepp och uttryck framhåller landskapets kvaliteter och deras positiva inverkan på barns lekmiljöer med fler affordances, i motsats till lekplatserna som ofta kritiserats för sina begränsade lekutrymmen och prefabricerad lekutrustning (Jansson 2009). Likväl behövs lekplatser i våra städer då de ofta agerar som viktiga mötesplatser för barn, ungdomar och vuxna (Berglund 2016; Bodelius & Kylin 2014) och kan då ses som viktiga markörer för att specifika platser faktiskt avsätts för barn och att barn synliggörs i staden genom dessa platser (Kylin 2015). Kylin (2015) menar även att staden behöver ses som en inkluderande miljö där barns egna platser uppmärksammas. Studier har visat att vuxna planerar med ett barnperspektiv och barn i 11-12-årsåldern har identifierat samma saker i sin omgivning som viktiga, såsom minskad trafik och tillgång till det offentliga rummet, gröna omgivningar samt mötesplatser (Björklid & Nordström 2012). Björklid & Nordström (2012) menar därför att vuxna planerar - genom barnperspektivet - kan bli talespersoner för barn och deras perspektiv för att säkra barns plats i staden och mot en hållbar utveckling.

Undersökningen pekar alltså på att lekplatser bör ses i ett större sammanhang istället för enskilda enheter. Planeringsverktyget kan därför, med fördel, användas som ett underlag för att säkra attraktiva lekmiljöer vid exploatering av nya bostadsområden samt vid inventering och utveckling av befintliga bostadsområden. Dessutom kan verktyget användas som ett stöd vid planering och utveckling av exempelvis sammankopplade lekstråk som förbinder lekplatser genom gång- och cykelvägar.

Med de orden, hoppas jag att detta examensarbete, *Lekfulla landskap*, visar en del av de kvaliteter, faktorer och strategier en hållbar lekplatsutveckling i kommunal regi kan tänkas innehålla och att det framtagna planeringsverktyget kan bidra till att kommunala lekplatser utvecklas åt ett mer hållbart håll med barnvänligare städer som följd.

SLUTSATSER

En kommunal lekplatsutveckling – sett ur ett hållbarhetsperspektiv - handlar mycket om att hantera en komplexitet där många aspekter hänger samman och där det inte går att fokusera på bara en sak utan istället försöka se helheten i ett långsiktigt perspektiv. Detta kräver ett helhetstänk, engagemang och ett samarbete mellan olika aktörer. Samtidigt gäller det för lekplatsförvaltaren att hitta strategier och rutiner som möjliggör en hållbar lekplatsutveckling och att dessa tillämpas regelbundet.

Genom att fokusera på vilka *kvaliteter* som är utmärkande för hållbara lekmiljöer utomhus, vilka *faktorer* som behöver synliggöras i den geografiska kontexten för att en kommun ska kunna tillgodose vardagsnära lekmiljöer samt vilka *strategier* en kommun kan tänkas ha i samband med en lekplatsutveckling – och samtidigt inse den möjlighet som en lekplats faktiskt kan vara för våra städer, deras invånare samt besökare kan utveckling av kommunala lekplatser ha stor potential att bli en värdefull del av en stads arbete mot en mer hållbar utveckling – utifrån såväl ekologiska, ekonomiska, som sociala perspektiv.

Hållbara städer har visat sig ha många likheter med barnvänliga städer. Detta examensarbete, *Lekfulla landskap*, kan förhoppningsvis utgöra starten för ett annat sätt att ta sig an utbudet av lekplatser i en kommun och användas som ett komplement till den tidigare mer säkerhetsbaserade inventeringen. Det framtagna verktyget kan då användas som stöd vid planering och inventering av kommunala lekplatser så att de kan utvecklas åt ett mer hållbart håll med barnvänligare städer som följd.

UTMANINGAR INFÖR FRAMTIDEN

I denna avslutande del av arbetet är det skönt att titta tillbaka och minnas de där första stapplande stegen som togs i samband med starten av detta examensarbete och inse vilken fin värld man fått ta del av – nämligen barnens och alla runtomkring som kämpar för att vi ska få en barnvänligare värld. Även om jag själv har två pojkar och fått uppleva mycket tack vare dem, har det varit fantastiskt att genom de olika metoderna – litteraturstudier, platsbesök, studiebesök, observation samt utformning av ett verktyg för kommunal lekplatsutveckling – upptäcka den värld av kunskap som finns kring barn, deras lekmiljöer samt det stora engagemang som finns för att uppmärksamma vikten av dem.

Likväl finns det utmaningar som en kommun kan tänkas ha inför framtiden för att en hållbar lekplatsutveckling ska kunna bli verklig. För många kommuner gäller det att hitta strategier för att kunna involvera barn och göra dem mer delaktiga i lekplatsprocessen på bästa sätt samt ge möjligheter för barn att skapa sina egna platser. Andra utmaningar inför framtiden kan vara att hitta strategier för att kunna återanvända material vid skapandet av platsbyggda lekredskap, införa digitalisering i det offentliga rummet eller att möjliggöra bygglekplatser.

KÄLLFÖRTECKNING

REFERENSER

- Alwall, J. (2015). *Kultur som en fjärde dimension i hållbar stadsutveckling*.
<http://isumalmo.se/2015/10/kultur-som-en-fjarde-dimension-i-hallbar-stadsutveckling/> [2017-08-12]
- Andersen Hörman, J. (2017). *Är fallskydd och multiplaner en källa till mikroplaster?* Examensarbete för magisterexamen, Centrum för miljö- och klimatforskning, Lunds Universitet. Lund: Universitetet.
<https://lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/8909669> [2017-08-16]
- Barnombudsmannen (2015). *Uppnå kvalitet i beslut som rör barn och unga*. Stockholm: Barnombudsmannen. https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/publikationer/faktablad/faktablad2_uppna11.pdf [2017-08-16]
- Berglund, U. (2016). *Lekplatsen i parken – en mötesplats i stadsdelen nu som förr*. Jansson, M., & Klintborg Ahlko, &. (red.) *Plats för lek : Svenska lekplatser förr och nu*. Stockholm: Svensk byggtjänst, ss. 178-192.
- Berglund, U., & Nordin, K. (2010). *Guide till barnkartor i GIS : Ett verktyg för barns inflytande i stads- och trafikplanering* (Rapporter Institutionen för stad och land: 1/2010). Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet.
- Björklid, P., & Nordström, M. (2012). *Child-friendly cities – sustainable cities*.
http://earlychildhoodmagazine.org/wp-content/uploads/2012/07/ECM118_10_Child-friendly-cities-sustainable-cities_Pia-Bjorklid.pdf [2017-07-05]
- Bodelius, S. & Kylin, M. (2014). *Plats för lek i översiktlig planering*. *Movim fakta* 5/2014. Movium, SLU.
- Bodelius, S. (2013). *Lek på kartan : Strategisk lokalisering av lekplatser med exempel i Landskrona = Play on a map : Strategic localization of playgrounds with an example from Landskrona*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet.
- Boldemann, C. (2015). *UR Samtiden – Gör plats för barn och unga! Den nyttiga utevistelsen*. Sveriges utbildningsradio. [2016-12-22]
- Boverket (2013). *Planera för rörelse! – en vägledning om byggd miljö som stimulerar till fysisk aktivitet i vardagen*. Karlskrona: Boverket.
- Boverket (2015a). *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö*. Karlskrona: Boverket.
- Boverket (2015b). *Regler för lekplatser och lekredskap*. Karlskrona: Boverket.
<http://www.boverket.se/sv/byggande/sakerhet/barnsakerhet-och-personsakerhet/lekplatser-och-lekredskap/> [2017-08-17]
- Boverket (2017). *Rusta utemiljön vid skola och förskola!* Karlskrona: Boverket.
- de Laval, S. (2015). *Bygga stad för barn : En kunskapsöversikt om barn och ungdomar, täta stadsmiljöer och metoder för delaktighet och barnkonsekvensanalys* (Skrift (Arkus), 73). Stockholm: Arkus, forskning och utveckling inom arkitektur och samhällsbyggnad.
- Deak Sjöman, J., & Sjöman, H. (2015). *Träd i gestaltning – samspel med staden som ekosystem*. Sjöman, H., & Slagstedt, J. (red.) *Träd i urbana landskap*. Lund: Studentlitteratur, ss. 420-501.
- Delhammar, T. (2015). *Ekosystemtjänster i fysisk planering*. Jansson, M. (red.) *Tillbaka till den hållbara staden: tankar från kursen Stadens utmaningar*. Landskapsarkitektur trädgård växtproduktionsvetenskap ; 2015:19). Alnarp: Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap, Sveriges lantbruksuniversitet, ss. 10-19.

- Falkenbergs kommun (2015a). *Falkenbergs gröstrukturstrategier*.
https://kommun.falkenberg.se/download/18.5d08370714e052b3ca312639/1435160010611/Gr%C3%B6nstrukturstrategier_Fbg2015.pdf [2017-03-27]
- Falkenbergs kommun (2015b). *Planprogram för Tånga Parkstad*.
http://kommun.falkenberg.se/download/18.5d08370714e052b3ca32e6bf/1436164197104/Planprogram+f%C3%B6r+T%C3%A5nga+Parkstad_2015-06-23.pdf [2017-08-12]
- Falkenbergs kommun (2016a). *Budget 2017*.
https://kommun.falkenberg.se/download/18.3bc319aa1584c44a78a30fc2/1480520468911/Budget+2017_A4_MAIL161129.pdf [2017-03-27]
- Falkenbergs kommun (2016b). *Skapande skola*. <http://kommun.falkenberg.se/forskola--skola/kultur-i-forskola-och-skola/skapande-skola.html> [2017-05-16]
- Falkenbergs kommun (2016c). *Lekplats på Rörbecksplatsen i höst*.
<http://kommun.falkenberg.se/samhalle---trafik/nyheter-samhalle---trafik/centrumutveckling/2016-06-21-lekplats-pa-rorbecksplatsen-i-host.html> [2017-08-12]
- Faskunger, J. (2008). *Barns miljöer för fysisk aktivitet – samhällsplanering för ökad fysisk aktivitet och rörelsefrihet hos barn och unga* (Rapport 2008:33). Östersund: Statens folkhälsoinstitut.
- Gunnarsson, A. (2015). Träden och människan. Sjöman, H., & Slagstedt, J. (red.) *Träd i urbana landskap*. Lund: Studentlitteratur, ss. 18-54.
- Göteborgs stad (2011). *Barnkonsekvensanalys*. Göteborg: Göteborgs stad. [2017-02-05]
- Heurlin-Norinder, M., & Lärarhögskolan i Stockholm. (2005). *Platser för lek, upplevelser och möten: om barns rörelsefrihet i fyra bostadsområden*. Doktorsavhandling. Stockholm: Stockholms universitet.
- Jansson, M. & Persson, B. (2010). Playground planning and management: An evaluation of standard-influenced provision through user needs. *Urban Forestry & Urban Greening*, 9(1), 33-42.
- Jansson, M. & Ramberg, U. (2012). Implementation and effects of user participation in playground management: A comparative study of two Swedish municipalities. *Managing Leisure*, 17(1), 1-13.
- Jansson, M. (2008). *Kommunala lekplatser i tider av förändring: en undersökning av utbud och förvaltning av lekplatser i 23 svenska kommuner*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet.
- Jansson, M. (2009). *Management and use of public outdoor playgrounds*. Doktorsavhandling. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet.
- Jansson, M. (2010). Attractive Playgrounds: Some Factors Affecting User Interest and Visiting Patterns. *Landscape Research*, 35(1), 63-81.
- Jansson, M. (2013). Utveckla de offentliga lekplatserna. *Movium fakta 5/2013*. Movium, SLU.
- Jansson, M. (2015a). Children's perspectives on playground use as basis for children's participation in local play space management. *Local Environment*, 20(2), 165-179.
- Jansson, M. (2015b). Inledning: Inspirerande och obekvämlig kunskap för hållbar stadsutveckling. Jansson, M. (red) *Tillbaka till den hållbara staden tankar från kursen Stadens utmaningar* (Landskapsarkitektur trädgård växtproduktionsvetenskap ; 2015:19). Alnarp: Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap, Sveriges lantbruksuniversitet, ss. 9-11.
- Jansson, M. (2016). Lekplatser idag och i framtiden – tankar om hållbar utveckling. Jansson, M., & Klintborg Ahlklo, &. (red.) *Plats för lek : Svenska lekplatser förr och nu*. Stockholm: Svensk byggtjänst, ss. 148-177.
- Jansson, M., Bucht, E., & Bodelius, S. (2016). Fri lek och fasta normer – om lekplatserns reglering. Jansson, M., & Klintborg Ahlklo, &. (red.) *Plats för lek : Svenska lekplatser förr och nu*. Stockholm: Svensk byggtjänst, ss. 72-93.
- Jergmo, F. (2014). Lekparadis med barnperspektiv i Melbourne. *Tidskriften STAD – Debatt och reflexion om urbana landskap*, 5(5), s. 42.

Karlstad kommun (2016). *Skolgårdsvärde*. Karlstad: Barn- och ungdomsförvaltningen.

Karsten, L. (2003). Children's Use of Public Space. *Childhood*, 10(4), 457-473.

Kjellström, K. (2013). Bedömningsmatriser – en metod för analytisk bedömning. Lindström, L., Lindberg, V., & Pettersson, A. (red.) *Pedagogisk bedömning: att dokumentera, bedöma och utveckla kunskap*. Stockholm: Liber, ss. 189-207.

Kristensson, E. (2016). Bostadsgården – en hotad lekmiljö när staden förtätas. Jansson, M., & Klintborg Ahlko, Å. (red.) *Plats för lek : Svenska lekplatser förr och nu*. Stockholm: Svensk byggtjänst, ss. 94-113.

Kylin, M. (2004). *Från koja till plan: om barnperspektiv på utemiljön i planeringssammanhang*. Doktorsavhandling. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet.

Kylin, M. (2015). *UR Samtiden – Gör plats för barn och unga! Kommunala riktlinjer för skolgårdar och förskolegårdar*. Sveriges utbildningsradio. [2017-01-18]

Kylin, M., & Bodelius, S. (2015). *Riktlinjer för lek? Svenska kommuners arbete med planering av platser för barn : Reflektioner kring hur föreställningar om barn och barndom påverkar utformningen av staden* (Landskapsarkitektur trädgård växtproduktionsvetenskap ; 2015:21). Alnarp: Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap, Sveriges lantbruksuniversitet.

Lalander, P. (2015). Observationer och etnografi. Ahne, G., & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB, ss. 93-113.

Lenninger, A., & Olsson, T. (2006). *Lek äger rum: Planering för barn och ungdomar*. Stockholm: Formas.

Lenninger, A., & Olsson, T. (2016). *Platsbyggda lekmiljöer*. Movim fakta 3/2016. Movium, SLU.

Lisberg Jensen, E. (2011) *Den nyttiga utevistelsen? : Forskningsperspektiv på naturkontaktens betydelse för barns hälsa och miljöengagemang* (Rapport / Naturvårdsverket, 6407). Stockholm: Naturvårdsverket, ss 25-54.

Malmö stad (2010-2011). *Lekvärdesfaktor vid förskolegårdar i Malmö – med syfte att nå hög lekqualitet*. <https://www.lund.se/globalassets/naturskolan/grona-skolgardar/lekvardesfaktor-for-forskolegardar-i-malmo.pdf> [2017-03-20]

Malmö stad (2011). *Utemiljö vid förskolor i Malmö – ett verktyg för planering, utformning och bygglovsgranskning*. <http://malmo.se/download/18.723670df13bb7e8db1b8e7f/1491305651237/Utemilj%C3%B6+vid+f%C3%B6rskolor+i+Malm%C3%B6+dec+2011.pdf> [2017-03-20]

Mårtensson, F. (2004). *Landskapet i leken: en studie av utomhuslek på förskolegården*. Doktorsavhandling. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet.

Mårtensson, F. (2013a). Vägledande miljödimensioner för barns utomhuslek. *Socialmedicinsk tidskrift*, 90(4), ss. 502-509.

Mårtensson, F. (2013b). *UR Samtiden - Planera för rörelse. Den lekfulla vardagsrörligheten*. Sveriges utbildningsradio. [2017-05-03]

Mårtensson, F., & Kylin, M. (2005). Många kojor och mycket spring : Att planera med barns perspektiv *Gröna fakta*, 2005:3. Alnarp: Movium, SLU.

Naturvårdsverket (2017). *Vad är ekosystemtjänster?* <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhället/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Ekosystemtjanster/Vad-ar-ekosystemtjanster/> [2017-08-13]

Nebelong, H. (2015). *UR Samtiden - Gör plats för barn och unga! Barnens landskap*. Sveriges utbildningsradio. [2016-12-02]

Norén-Björn, E. (1977). *Lek, lekplatser, lekredskap : En utvecklingspsykologisk studie av barns lek på lekplatser*. Stockholm: Lekmiljörådet: LiberFörlag.

- Norén-Björn, E. (1993). *Förskolan – min roll som pedagog utomhus*. Norén-Björn, E., Mårtensson, F. & Andersson, I. *Uteboken*. Stockholm: Liber Utbildning AB, ss 67-96.
- Norén-Björn, E. (2016). Barn väljer med sina fötter – observera och testa leken. Jansson, M., & Klintborg Ahlklo, &. (red.) *Plats för lek : Svenska lekplatser förr och nu*. Stockholm: Svensk byggtjänst, ss. 14-33.
- Prellwitz, M. (2016). Utmaningen är en lekplats för alla. Jansson, M., & Klintborg Ahlklo, &. (red.) *Plats för lek : Svenska lekplatser förr och nu*. Stockholm: Svensk byggtjänst, ss. 114-127.
- Sallnäs Pysander, E-L. (2017). *Digitala och fysiska lekmiljöer*.
<https://www.kth.se/csc/forskning/mid/research/projects/currentprojects/digitala-och-fysiska-lekmiljoer-1.446367> [2017-08-16]
- Statens folkhälsoinstitut (2013). *Främja goda levnadsvanor genom åtgärder i livsmiljön. Planera och följ upp fysisk aktivitet*. Östersund: Statens folkhälsoinstitut.
- Sveriges kommuner och landsting (2006). *Mer åt fler på lekplatsen: Bra lekplats för barn med funktionshinder blir bättre lekplats för alla*. <http://webbutik.skl.se/bilder/artiklar/pdf/7164-141-0.pdf> [2017-08-13]
- Sverrisson, Á. (2015). Visuell metodik. Ahrne, G., & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB, ss. 191-205.
- Söderbom, A., & Ulvenblad, P. (2016). *Värt att veta om uppsatsskrivande – rapporter, projektarbete och examensarbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Tranter, P., & Pawson, E. (2010). Children's access to local environments: A case-study of Christchurch, New Zealand. *Local Environment*, 6:1, 27-48.
- UN (1987). Report of the World Commission on Environment and Development: Our common future. <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> [2017-04-20]
- Varbergs kommun (2013a). *Lekplatsriktlinje för Varbergs kommun*. Varberg: Hamn- och Gatuförvaltningen.
- Varbergs kommun (2013b). *Simma, leka och svärma - grönstrategi för aktiviteter, upplevelser och biologisk mångfald i Varbergs kommuns utemiljö*. Varberg: Varbergs kommun.
- Wikipedia (2017). *Spelplanen (fotboll)*. [https://sv.wikipedia.org/wiki/Spelplanen_\(fotboll\)](https://sv.wikipedia.org/wiki/Spelplanen_(fotboll)) [2017-07-04]

